

Billed Politik

Brudstykker af
samtidshistorien
betragtet som
tragedie

Redigeret af
Jakob Jakobsen

Billed Politik

NEBULA

Billed Politik

Brudstykker af
samtidshistorien
betragtet som
tragedie

Redigeret af
Jakob Jakobsen

Billed Politik 7

Brudstykker af samtidshistorien
betragtet som tragedie

Jakob Jakobsen

Territoriet, Lejren, Byen 17

Ramallah Ramallah

Hegn

Byen er krise

Jakob Jakobsen

Om billedregimer, 59

statsapparater og
deres mulige kollaps

Mikkel Bolt

Billed Politik

Brudstykker af samtidshistorien
betragtet som tragedie.

Billedet er ild

Vi ved ikke, hvad vi skal sige. Forestillingen er blevet overtaget. Det er rammen. Vi står i billedet. Vi genkender det. Vi ved ikke, hvad vi skal sige.

Forestillinger produceres. Forestillinger tager form efter den måde, der produceres på i samfundet. Det synlige fremstilles. Forestillingerne er samfundets produktion, og de producerer samfundet. Billederne skaber det sammenhængende visuelle miljø. De giver os fornemmelsen af at være en del af noget fælles. Forestillingerne produceres for at få en splintret verden til at virke sammenhængende.

Forestillingerne sælges til os som færdige pakker. De har varens natur. Branding Denmark, Udlændingeservice, Tast-Selv-Borger, dinmening.dk. Varen er kilet ind i alle relationerne. Billedet er varen. Også krige bliver markedsført.

Forestillingerne opretholdes af billedstrømme, der former de stemmer, som er mulige i dette flimrende miljø. Kun de ytringer, som er indprogrammeret i forestillingerne, kan forstås. Kun den adfærd, som kan repræsenteres, findes. Alt andet forsvinder. Der er ikke andre forestillinger. Der er ikke noget udenfor.

Billederne har altid brudt ind i livet, ligesom begæret. Billederne har altid åbnet perspektivet, ligesom begæret. Billederne har en magisk kraft. Derfor har der været en konstant kamp om at kontrollere billedet. Repræsentationen skal styres. Forestillingen er blevet overtaget.

Billederne har ildens kraft. Og ildens uregerlighed. Ilden er blevet tæmmet og brugt til at varme vores mad, ligesom dens koncentrerede kraft kan bruges til at dræbe. Undertiden slipper ilden fri, og alt brænder.

Alt sættes ind for at tæmme billedet. Repræsentationen kontrolleres. Repræsentationen er alt. Magten bliver synlig. Vi har ingen indflydelse på billedet, er kun genstand for dets indbrud. Med tiden har billedets indbrud fået en rent lammende virkning. Når vi har glemt alt andet, bliver lammelsen den almindelige tilstand. I indbruddet ligger volden. Bombardementet. Vi ved ikke, hvad vi skal sige.

Krigen

Og krigsbillederne flimrer sammen med de andre billeder. JVC, Burger King, IKEA. Som vi også genkender. Forestillingen om varernes lykke forekommer betryggende i lyset af billederne af krigens rædsler. Men de virker på samme måde.

De elektroniske netværker gør, at billederne af de fjerne krige transmitteres og er fremme uden forsinkelse. Kommunikationens samtidighed er overvældende konkret. Netværkerne former forestillingen. Derfor er billederne også blevet en del af krigen. Billederne viser os krigen som en retfærdig krig, en humanitær intervention, en etisk krigsførelse. Folk dør.

Måske er det ikke så mærkeligt, som det tager sig ud. Folk er forstummede. Billederne af de krigsførende. Billederne fra

slagmarken. Disse billeder, som ellers skulle repræsentere den ultimative virkelighed. Døde kroppe, oprevne liv. Stemmerne er forstummet.

Den retfærdige krig, den fredsbevarende indsats, det forebyggende angreb. Forestillingen om den gode krig vises frem. Der findes ikke andre billeder. Rummet er klappet sammen.

I mens flimrer billederne fra slagmarken; gentaget igen og igen. Billeder, vi kun kender alt for godt, fylder os gennem deres gentagelse, mens den realitet, de synes at fremstille på den dramatiske overflade, fortoner sig. Virkelighedseffekten svinder. Chokeffekten svinder. Tilbage står billedet og lammelsen. Vi ved ikke, hvad vi skal sige.

Forestillingerne formes mere og mere af blinde kræfter og strukturer, der slet ikke kender forskel på krig og fred. Forestillingerne tildeler os en synlig position i verden, som vi ikke har indflydelse på. Billedet bryder ind, og forestillingsverdenen tilrettelægges, så vi kun kan se på. Mens vi er synlige. Det er organiseret ifølge varernes logik. Leverandøren bestemmer udvalget: Som kunde er du i centrum, men der er intet alternativ.

Billederne er ikke blotte repræsentationer af såkaldt virkelighed et andet sted. Billederne producerer virkeligheden her. Billeder virker dynamisk, skaber koordinater for forestillingen. Forestillingen beskriver det synlige. Vi kan ikke se noget omkring os, som ikke er vores eget billede; alting taler til os om os selv. Selve landskabet er levende. Membranen mellem den indre forestilling og den ydre forestilling er væk.

Kapitalens blinde logik førte krigen med sig. Der var ingen vej tilbage. Billederne af de væltende tårne er virkelige. Ræd-

slerne er virkelige. Og billedernes fortolkning stod ikke til diskussion: krig. Et billedregime sænkede sig over verden styret af krigens kompromisløse retorik. Selv billederne af millioner af mennesker, der protesterede, betød ikke noget længere. Programmet var lagt.

Frygtens spøgelse

Verden har lært os, at tingene forandres. Frygten gives hele tiden nye former. Dens ansigt skifter udtryk og træder frem, når vi mindst venter det. Frygten produceres og reproduces på ny. Gives nye former. Frygtens spøgelse tegner den politiske horisont.

Hvis jeg sagde, at denne usikkerhed ikke fandtes, da jeg var barn, ville det være forkert. Dengang hang atombomben truende med billeder af total udslettelse. Men det trusselsbillede, som udfolder sig nu, demonstrerer en anderledes fuldkommenhed. Der findes intet øst og vest. Nu er der intet alternativ. Som om frygten er blevet en betingende faktor for et samfund, der ikke kan hænge sammen på andre måder.

Når samfundet adskiller os gennem sin måde at virke på, og når det eneste fællesskab er kapitalens menneskelige fællesskab, så træder frygten beredvilligt til for at skabe sammenhæng. Frygten er et spøgelse, som manes frem igen og igen. Billeder af rabiater muslimer med mord i blikket, billeder af hobevis af kroppe, der bevæger sig mod vores grænser, billeder af fremmede iblandt os, der ønsker vores udslettelse. De produceres igen og igen. Det fremmede spøgelse.

Og andre forestillinger får fornyet magt; billeder af nationens kunstige fællesskab, billeder af den vestlige civilisations selvscenesatte overlegenhed, billeder af den hvide fornuft.

Verden gøres mindre for at få den til at hænge sammen. Og frygten, som kendetegner vores adskilte liv, bruges til at overblænde netop adskillelsen.

Nederlag LIVE

Et spektakulært slag og et dybtgående nederlag udspillede sig live på tv-skærmene om formiddagen d. 11. september 2001, da transmissionen spredte sig gennem de globale netværker. Billederne af den usårlige såret. Systemet forstod instinktivt nederlaget. Man kunne se det på mændenes ansigter. Deres mægtige bureaukratiske og teknologiske maskineri stod magtesløst over for billedet. Billedet definerede scenen. Billedet ødelagde alt.

Den politiske magt måtte gribe til de magtmidler, den rådede over. Den såkaldte 'Krig mod terror' blev det absolutte nederlag for vores allerede splintrede samfund. Kabul, Bagdad og København, London, Mumbai. Krig overalt. Krig imellem os selv. Borgerkrig. Dette blev det absolutte nederlag for vores samfund. Den politiske magt spillede fuldstændigt efter den såkaldte ondskabs manuskript. Det så vi et glimt af, da billederne af den vestlige tortur blev synlige. Der var ingen vej tilbage, da vi havde set personen med den sorte hætte og de elektriske ledninger hængende fra hænderne.

Vi er soldater

Og billederne fra slagmarken kommer hjem. Når vi ser dem, manifesterer den allestedsnærværende trussel sig atter. Den piskes ind. Den transmitteres gennem de elektroniske netværker. Slagmarken kan udfolde sig uden for vores vinduer til enhver tid. Det sker her og nu.

Og krigen er flyttet ind. Ikke alene uden for vores vinduer, men i vores hjem, i os selv. Den er flyttet ind. I os selv. Billederne fra Bagdad og Kabul eller Madrid og London er realiseret som virkelighed lige her og lige nu. Billederne af krig er krig. Men krigen er iscenesat af os selv. Anders Fogh Rasmussen, Tony Blair, George Bush er os selv. Vi er i krig med os selv. Vi skyder.

Billederne fra slagmarken bryder bestandigt ind. Det er derfor, vi mister evnen til at ænse, hvad vi ser. Sanserne er blevet reorganiseret, kroppene er blevet formet af krigen. Vi er soldater. Det er bare et billede. Det er bare døde kroppe. Det er ødelagte byer. Det kan vi se. Men det er så efterhånden det eneste, vi konstaterer; døde kroppe, ødelagte byer. Vi skyder. Enhver nuance, som kunne give indtryk af, hvilke liv og hvilken død vi ser, bliver overdøvet af mængden og gentagelsen af scenerierne. Vi står midt i det. Erfaringen er faldet i værdi. Historien er glemt. Vi skyder.

Slagmarken

Vi ser aldrig hele slagmarken, men kun en del af landskabet. Vi ser kun den slagmark, som vi kan se over skulderen af vores soldater. Vi ser bare krigen fra Camp Eden og Camp Bastion. Fjenden er blot diffuse skygger. Kjortel, skæg, mørke øjne. Fjenden fremmanes som et billede af umenneskelighed. Så vi kan spejle vores egen påståede menneskelighed i 'de andre'. Slagmarken er et tilrettelagt landskab. Synlig er kun 'de andres' vold. Selvmordsangrebene i New York, Bagdad, Madrid, Mumbai. Vi ser billederne igen og igen.

Vi ser aldrig billeder af dem, som blev ramt af hellfire-missilerne i landsbyerne i Afghanistan, Irak eller Somalia. Skueplads-

erne for de fjernstyrede droners missilnedslag i Yemen eller Pakistan ser vi heller ikke. Her findes et bagland, som ikke gengives nogen steder. Men volden her er nådesløs, og det er vores vold, den retfærdige krig, den humanitære intervention, den etiske krigsførelse. Torturkamrene i Guantanamo eller Balghram findes ikke. Netværkerne kontrollerer forestillingen. Derfor er kontrollen med billedstrømmene også blevet en del af krigen. Visse billeder findes ikke. Visse forestillinger ville ødelægge alt. Den lille flig, der blev løftet, da vi så billederne fra Abu Ghraib afslørede det. Alt brændte.

Befolkningen er farlig

Denne krigsførelse, dette billedregime, denne ætsende frygt vidner om et system i opløsning. Et system, der er bange for sig selv. Befolkningen er farlig. Et system som er i færd med at falde fra hinanden. Kapitalens menneskelige fællesskab er i krise. Derfor bruger vi så mange midler på at skjule vores nederlag.

Undtagelsestilstand blev pludselig nødvendig i forhold til den hidtidige tilstand. Fjenden lurder overalt. Krigen kunne komme, blev det sagt, men den var allerede kommet med undtagelseslovene. Og det er aldrig muligt at vende tilbage, da det er selve forestillingen om 'ret', der bliver stillet spørgsmålstejn ved. Når retten bestemmes udelukkende af hensyn til magten, er der ingen vej tilbage. Nu er det beskyttelsen af den suverænes magt, der definerer retstilstanden. Det politiske rum bryder sammen. Det bliver et rum, der skal kontrolleres. Enhver opposition eller kritik er en del af krigen og bliver behandlet i det lys. Og billederne hagler ned over os. Modbillederne kan ikke produceres.

Den politiske magt er godt klar over billedets kræfter så vel som dets uregerlighed. De har kun deres bureaukratiske og teknologiske magtmidler til at kontrollere billedet med, så de stemmer, vi hører, og de ansigter, vi ser, er produceret af disse maskineris iskolde kalkulationer. Vi bliver præsenteret for taler om 'demokrati' og 'sejr' på en baggrund af smilende soldater, men vi ved udmærket godt, at krigen kun lige er begyndt, og at ordet demokrati kun dækker over endnu et overgreb. Der er ikke noget at komme efter. De billeder, staterne fremstiller, er bureaukratiske og teknologiske magtmidler, som i deres paradoksale livløshed rummer kimen til deres egen ødelæggelse. Men kun magtens enetaler kan høres. Det politiske rum er væk, der er kun politi tilbage.

Vi er selv producerende i dette landskab. Sony, Nokia, Youtube. Små flimrende billeder af overgreb, som vi allerede kender. De globale elektroniske netværker viser dem, men ingen kritisk realitet kan slå igennem. Sammenbruddet kommer inde fra forestillingen selv.

Billedets omdannelse til ren information foranlediget af den digitale teknologi muliggjorde transmissionen i de globale netværker. Men billedets omdannelse til ren information har også åbnet et nyt visuelt regime, som de krigsførende tager i anvendelse i bestræbelsen på at synliggøre deres dominans. Dette regime anvender billeder som middel til livløs identifikation. Disse billedteknologier opmåler vores ansigter helt automatisk, disse billedteknologier identificerer bombemål helt automatisk, disse billedteknologier kortlægger vores iris helt automatisk, men de ser intet. Disse billeder fastholder vores identitet i forestillingen. Disse billeder fastholder vores identitet som mulige fjender. De cirkulerer i magtens elektroniske kredsløb. Disse billeder er afgørende for den

sortering, der er kendetegnende for magten selv. Den blinde magt bruger de teknologiske billeder for at give indtryk af at se alt. Den gør alt synligt, men ser intet.

Huset i flammer

Vi er vidner til et selvforstærkende sammenbrud. Samfundet er ved at ødelægge sig selv under dække af et skuespil med replikker, hvor ordene 'sikkerhed' og 'demokrati' ustandseligt indgår. Se billederne fra Kabul, Bagdad, London og Mumbai. Se, hvad der kan ske, siger statsministeren, men de døde kroppe, han peger på, er hans eget værk. Med frygten kom lammelsen.

Billederne præsenterer sig selv som verden. Forestillingen præsenterer sig selv som verden. Billederne bliver ikke blot derude, de bryder ind, og synker ned i bevidstheden. Forestillingen er vores egen. Og bliver reaktiveret i mødet med det næste billede. Forskellen på den indre og ydre forestilling findes ikke.

Krigen er en forestilling, som vi lever i. Vi ved ikke, hvad vi skal sige. Der er ingen argumenter. Kun konfrontation. Magtens ansigt bliver hele tiden tydeligere. Billederne fra slagmarken bruges som argumenter for vold alle steder. Billederne fra slagmarken legitimerer, at politik er blevet administration af sikkerhed. Poli. Fjenden findes på slagmarken, men slagmarken er ikke længere et fjernt landskab. Krigen er rykket ind blandt os. Vi er soldater. Alt er synligt. Billederne fra slagmarken bruges som argumenter for at lade samfundet ødelægge sig selv. Samfundet ødelægges sig selv, og der er ingen vej tilbage. Det er blot et spørgsmål om tid, før det hele står i flammer. Når huset brænder, afsløres det grundlæggende arkitektoniske problem.

Territoriet
Lejren
Byen

Jakob Jakobsen

Ramallah Ramallah

I sommeren 2008 besøgte jeg Palæstina. Jeg var inviteret af undervisningsprojektet Art School Palestine med henblik på at samarbejde og mødes med lokale kunstnere og andre folk i de besatte områder. Besøgets tema var temmelig åbent, og min palæstinensiske vært havde forklaret mig, at opholdet godt kunne betragtes som en form for kunstnerisk forskning. Det passede jo fint for mig, som har arbejdet med aktivistiske undersøgelser og kunstnerisk forskning ved Det Fri Universitet i København i næsten otte år.

Jeg har fulgt situationen i Palæstina i mange år, og den palæstinensiske sag har til stadighed udfordret min politiske retfærdighedssans. Siden d. 11. september 2001 er livet blevet endnu sværere for palæstinenserne, da de israelske overgreb er blevet præsenteret og retfærdiggjort i den vestlige offentlighed som en del af krigen mod terror og sidestillet med krigene i Irak og Afghanistan. På den måde har den israelske hær haft nærmest frie hænder i udbygningen af det omfattende kontrolsystem, som i den grad præger hverdagen i de palæstinensiske områder.

Dominans af rummet

Især to aspekter af besættelsen har haft min interesse. For det første de sindrige og brutale rummelige metoder til dominans, som den israelske hær løbende udvikler i samarbejde med både arkitekter og planlæggere. Her tænker jeg blandt

andet på, hvordan Muren i samspil med bosættelser, bosætteløse, checkpoints og militære områder skaber et landskab og en geografi, hvor palæstinenserne er tvunget til at leve i en række meget tæt befolkede enklaver under konstant israelsk overvågning og kontrol. Det er rystende at tænke på, at mine kolleger inden for arkitektur og planlægning på den måde er med til at begå, hvad der kan betragtes som forbrydelser mod menneskeheden. Kunstnere har jo overvejende ry for at forsvare menneskeheden, men i den israelske ekspansion har de været en vigtig part i overgrebene. Min nysgerrighed drejede sig tilsvarende om, hvorledes palæstinenserne i hverdagen udvikler modstandsformer og modstrategier over for israelernes massive dominans af rummet.

Billeder og modbilleder

For det andet har jeg været meget interesseret i den måde, hvorpå konflikten og specielt palæstinenserne bliver repræsenteret i den vestlige verden. Her tænker jeg især på de billeder, som skabes i offentligheden, både af medierne og af billedkunstnere og filmfolk. Man kunne sige, at konflikten forsætter som en kamp om billeder, der på mange måder er med til at fastholde visse billeder som repræsentative for konflikten to parter. Billedet af palæstinenserne som primitive og fanatiske muslimer bliver løbende indprentet på nethinden hos folk i den vestlige verden. Samtidig er israelerne aldrig sene til at sprede billeder af ofrene i Tel Aviv eller Vest-Jerusalem, når palæstinensiske bombemænd har udløst deres dødbringende sprængladninger. På den måde sørger de for at fremstille sig selv som ofrene i en konflikt, hvor der dræbes omkring ti gange så mange palæstinensere som israelere.

Som et modtræk til de stereotype og forvrængede billeder har mange kunstnere og filmfolk gjort en stor indsats for at

fortælle andre historier om palæstinenserne forhold, hvilket som regel har givet indblik i den umenneskelige situation i de besatte områder. Ofte har den slags repræsentationer været skabt ud fra devisen "De kan ikke repræsentere sig selv, så derfor må de repræsenteres", hvilket ikke er uproblematisk, da denne form, som bl.a. Edvard Said har påpeget, er endnu en kolonisering. Ofte mangler der en selvstændig palæstinensisk stemme i forbindelse med mange af disse fortællinger. Derfor var det et kompliceret spørgsmål for mig hvordan jeg overhovedet kunne tage til Palæstina som billedkunstner og solidarisere mig med palæstinenserne uden at reducere dem til stumme ofre. Da jeg kom til Ramallah i midten af juni 2008 var det derfor i første omgang for at blive klogere og lytte til folk.

Vidnesbyrd fra besættelsen

Som et minimum havde jeg besluttet at føre en blog på nettet under mit ophold, hvor jeg løbende ville fortælle om mine overvejelser og oplevelser i de besatte områder. På den måde ville jeg kunne påtage mig rollen som vidnet, der formulerer sit vidnesbyrd til dem derhjemme for at give et kritisk og mere detaljeret billede af forholdene. Dog hele tiden med opmærksomhed på min egen potentielt koloniserende rolle, da mit blik selvfølgelig ikke er upåvirket af de herskende billeder i den vestlige offentlighed.

Selv om jeg egentlig troede, at jeg var godt orienteret om livet på Vestbredden, inden jeg rejste dertil, var det faktisk forbløffende, hvor anderledes forholdene opleves, når man står på gaden i Ramallah. Alene den oplevelse gjorde det klart, hvor langt der er fra medie billedet af Palæstina til det konkrete liv i de besatte områder. Samtidig var det en

gave under mit ophold at opleve, hvor rig kulturen var blandt den gruppe palæstinensere, jeg brugte størstedelen af mine seks uger sammen med. Når man vil skildre livet i Palæstina, benytter man ofte billeder af Muren og checkpoints. Men det er helt forfejlet, fortalte mine venner mig, da både Muren og checkpointene er israelernes værk og fortæller langt mere om israelerne end om palæstinenserne. På den måde var det en konstant kamp for palæstinenserne også at skabe og sprede billeder fra deres egne liv.

Nedenfor følger nogle uddrag af min blog med betragtninger og observationer. Jeg kaldte bloggen *The Ramallah Lecture*, og den kan læses i sin helhed på theramallahlecture.blogspot.com.

Tillært hjælpeløshed

En palæstinensisk arkitekt fortalte mig om begrebet *Learned Helplessness*, som han allerede havde introduceret mig for ved en tidligere lejlighed, men som stadig er fascinerende og grusomt. *Learned Helplessness* er et adfærdspsykologisk begreb, som det israelske militær har foranlediget forskning i på universitet i Haifa. Der har forskerne lavet forsøg med mus for at undersøge, hvordan man ved hjælp af et konstant varierende miljø kan indlære hjælpeløshed. Forskerne konstruerede en labyrint med to hovedstationer; en for musens rede og en for føde. Derimellem havde man en række forskellige gange og lemme, som kunne lukkes og åbnes. Musen fik så mad på visse tidspunkter og fandt i begyndelsen uden større problemer frem til maden gennem labyrinten. Det lille dyr undersøgte de forskellige muligheder og kunne efterhånden snuse sig vej til måltidet. Derefter begyndte man at ændre ruten, idet man samtidig gjorde den mere vanskelig, så mu-

sen hver gang skulle bruge flere ressourcer på at finde vej. Dette uforudsigelige miljø udmattede musen og gjorde, at den efterhånden opgav at finde vej til fødestationen, også selvom at forskerne åbnede alle lemme og vejen var ganske åben for musen. I sidste ende døde musen af sult, selvom den uden videre ville kunne finde vej til fødestationen, hvis den forsøgte. På denne måde havde forskerne i Haifa fundet frem til rumlige strategier, som kunne indlære hjælpeløshed.

Forbindelsen til de metoder, som IDF (Israel Defence Force) anvender på Vestbredden, behøvede næsten ingen kommentarer.

Arkitektonisk kolonisering

Nu har jeg mest færdedes fra min lejlighed i Al Tireh og ind mod Ramallah-centrum, og jeg tænkte at jeg i dag gerne ville prøve at se, hvad der findes på den anden side af bakken ud af byen. Ramallah-centrum virker så fjernt fra konflikten og stridighederne over territorium og land. Derfor begav jeg mig på en vandretur ud af byen for at få et indtryk af, hvordan landet ligger der. Al Tireh er præget af nye store og pompøse villaer og lejlighedsbyggerier, og er helt klart det velhavende område af byen. Ligesom det hus, jeg bor i, er de fleste huse her i området splinternye, og der bliver ikke sparet på noget i byggeprocessen. Jeg gik og fotograferede nogle af de nye huse, der som regel er ejet af folk, som enten er kommet tilbage fra USA eller Europa efter Oslo-aftalen, eller af folk, som stadig bor i den rige del af verden. Det meste af byen er præget af nybyggeri i høj klasse, men også af mange tomme boliger, som sikkert står og venter på en lejer eller deres ejere, som stadig lever i eksil. De nye huse er eksklusive, men sjældent særlig elegante, snarere tværtimod.

Jeg kom helt ud til de sidste huse på bakkekammen, nogle af dem var stadig under opførelse, og man kunne høre, at der blev hamret og savet. Vejene var også nyanlagte og gik i fire spor med blomster i midterrabatten. Her var der en fantastisk udsigt ud over dalen ind mod Israel. Man kunne se det bakkede landskab forsvinde i det fjerne, og jeg prøvede at se, om man kunne skimte Middelhavet, men jeg tror, at det ligger lige bag den bakketop længere væk. Hvis man kiggede over på den anden side af dalen, lå der på den højeste top et stort israelsk militæranlæg og lidt længere henne lå der en eller flere bosættelser. De kan tit genkendes på, at de ligger på de højeste punkter og som regel har et vandtårn, der rager op. Israelernes kontrol med Vestbredden drejer sig i høj grad om visuel kontrol, og bosættelserne ligger ofte og troner på bakketoppene med udsigt ned over de arabiske landsbyer længere nede af bjergsiden. Bosættelserne er på den måde en vigtig del af besættelsen, og de fungerer også som militære forposter i fjendeland. Fra mit udsigtspunkt gik den nye vej ned i dalen, men jeg kunne ikke rigtigt se, hvor den førte hen, hvilket fik mig til at vende om, da man ikke skal lege med skæbnen her på Vestbredden. Der var heller ikke længere palæstinensiske flag i lygtepælene, som der ellers er i hele byen.

Gaza bløder

Livet i Ramallah kan umiddelbart virke meget frit, og folk her kan virkelig godt lide at gå ud og drikke en øl eller et få et glas vin. Der findes i hvert fald en håndfuld barer, som serverer alkohol i centrum af byen. Ellers er folk gæstfrie og inviterer ofte hjem til endnu en øl derhjemme. Hver aften i min første uge her har jeg været ude og er nærmest uden undtagelse kommet sent hjem efter at have drukket en del palæstinen-

sisk øl eller vin. Og det har været rigtig hyggeligt, og der er blevet grinet en hel del. Der er måske en tendens til at vende ryggen lidt til problemerne og alle begrænsningerne, som de forskellige bosættelser byder på, men der ligger også en hvis trodsighed i at insistere på, at livet går videre på trods af problemerne. Og så er Ramallah den mest velhavende by på Vestbredden og sæde for den palæstinensiske regering og præsident samt knudepunkt for alle de internationale organisationer, der arbejder her. Jeg har ganske vist endnu ikke været oppe nordpå i Nablus og Jenin, men atmosfæren der skulle være meget mere trykket, og følelsen af håbløshed skulle være mere fremtrædende. Og Gaza bløder, som en af mine venner sagde. Sammen med en bekendt forsøgte jeg faktisk at få tilladelse til at komme til Gaza og besøge nogle

af de lokale kunstnere, som er fuldstændig isoleret, men det var umuligt at få en tilladelse af israelerne. Folk siger, at jeg virkelig må tage derned, hvis jeg på nogen mulig måde kan få lov, for folk i Gaza har brug for at blive hørt.

De fleste indbyggere i Ramallah er helt afskåret fra at tage til Jerusalem, og mange andre kan ikke tage til Nablus for eksempel. Det er i det hele taget ofte for besværligt at bevæge sig gennem de mange checkpoints ad de hullede veje, så folk er tilbøjelige til at blive, hvor de er og nyde det relativt gode liv i Ramallah. Ifølge Emily, der er billedkunstner og underviser på kunstakademiet i Ramallah, var det et spørgsmål om tid, før der ville ske noget; måske ville der sprænge en bombe i en af byens kaffebarer. Hamas eller sådan noget. Hun havde læst en udtalelse fra en gazaner, som havde sagt at livet i Ramallah nærrede sig af de øvrige palæstinensiske byers lidelser. Derfor mente hun, at det var en forpligtigelse for palæstinenserne at forsætte med at rejse mellem byerne, hvis de kunne få lov til det.

Kunst opretholder myter om Israel

En tysk kunsthistoriker, som jeg mødte ved et tilfælde til et middagsselskab, fortalte mig, at hun rejste gennem Ramallah, fordi hun havde været til en konference i Tel Aviv under titlen 'Art and Nationalism'. Her havde hun holdt et oplæg om kunstinstitutionernes ændrede betydning i globaliseringsens tidsalder. Hendes tese var, at kunstinstitutionerne er ved at løsrive sig fra de forskellige nationalistiske projekter, som ellers har været deres udgangspunkt siden 1800-tallet. Men det var lidt som at smide en bombe i selskabet, at hun fortalte, at hun havde præsenteret denne tese inde i Israel. Måske er den dækkende i Europa, men i Israel bruges kunst-

institutionerne og den kulturelle historiskrivning som et meget politisk redskab i konstruktionen og retfærdiggørelsen af den jødiske stat. Specielt her i 60-året for den israelske stat (kaldet *Nakba* = katastrofen i Palæstina) har der været en række udstillinger i Israel, som nærmest udraderede alle spor af arabisk kultur i deres historie inden for de sidste 60 år. Netop på den måde bidrager institutionerne til de myter, som opretholder den jødiske stat. Det var min holdning, at det er meget problematisk at bidrage til den slags konferencer i Israel, også selvom de har et kritisk sigte. Kritikken virker i denne sammenhæng blot legitimerende.

Vi diskuterede den kampagne for en akademisk boykot af Israel, som er ved at vinde ørenlyd bl.a. i England, hvor adskillige akademikere efter sigende har besluttet sig for at boykotte og stoppe enhver form for akademisk og kulturelt samarbejde med institutioner i Israel. Senest var den franske filminstruktør Jean-Luc Godard blevet inviteret til at tale ved åbningen af filmfestivalen i Tel Aviv i maj, hvilket han i første omgang sagde ja til, men efterfølgende besluttede at afvise efter politisk pres fra palæstinensisk side.

Efter hvad jeg har set, hørt og læst hernede under mit korte ophold, synes jeg faktisk ikke, der er andet at gøre end at indføre en total boykot. Så må det israelske folk selv gøre op med deres ledere, om de ønsker at fortsætte det sindssyge projekt, de har gang i.

Hvordan praktiseres solidaritet?

Før jeg rejste hened, var et af mine spørgsmål netop, hvad det vil sige at være solidarisk med palæstinenserne, og hvordan man kan praktisere en sådan solidaritet, så der faktisk bliver tale om en reel støtte. En hel del af de mangfoldige ini-

tiativer, der florerer hernede, hvor folk fra hele verden kommer for at skabe, hvad de kalder 'fred og dialog', virker ofte mere som selvterapi for de besøgende end som en reel støtte, palæstinenserne kan bruge til noget. Det er helt klart, at palæstinenserne ikke har gavn af, at folk kommer og opfordrer til dialog med israelerne, samtidig med at besættelsesmagten på daglig basis nærmest uhindret stjæler de palæstinensiske bønders marker og i det hele taget gør dagligdagen ubærlig. For palæstinenserne handler det for mig at se mere om grundlæggende rettigheder, og de kan ikke bruge opfordringer til dialog til noget som helst. Hvordan skulle de kunne indgå i dialoger, når de er berøvet en stemme?

Tidligere publiceret i *Gaia — tidsskrift for international solidaritet*, nr. 61, vinter 2008.
Foto af forfatteren

Hegn

Hegnet omkring Sandholmlejren er en del af et endnu større system af hegn. Hegnet markerer en grænse, og de omkring 600 mennesker, som er internerede i Sandholmlejren, har ikke samme rettigheder og muligheder som de mennesker, der har tilladelse til at opholde sig i det danske samfund. Et dansk pas eller en opholdstilladelse gør, at man kan færdes frit i København eller Allerød eller Silkeborg, eller hvor man nu har lyst til at bevæge sig. EU-samarbejdet betyder desuden, at man med et dansk pas kan rejse nærmest uhindret rundt i Europa.

Hegnet omkring Sandholmlejren er forbundet med de hegn, der omgiver de mere end 200 interneringslejre, som ligger spredt ud over Europa. Her sidder mennesker, som ikke må bevæge sig i denne del af verden. De er i samme situation som de internerede i Sandholmlejren. Her sidder de flygtninge, som har opnået 'territorial kontakt' med Europa, det vil sige har været i stand til at sætte en fod på europæisk jord, før de er blevet taget af myndighederne. Hegnene omkring de europæiske lejre indespærrer de flygtninge, som grænsehegnene langs kontinentets grænser ikke har været i stand til at holde ude. På den måde er hegnet omkring Sandholmlejren et grænsehegn vendt på vrangen, et grænsehegn, som indespærrer og ikke udelukker. Men funktionen er den samme, hegnet markerer en forskel, der søges opretholdt med alle midler.

Passet som nøgle

Som borger i Europa har man visse basale rettigheder blandt andet frihed til at kunne bevæge sig over landegrænserne. Europæere møder sjældent grænsehegnene, da de med deres pas i hånden relativt let kan bevæge sig gennem checkpoints og grænseovergange. Som europæer viser man rutinemæssigt sit pas i lufthavnen og kan rejse til Canada eller Senegal uden problemer. Men hvis du ikke har noget pas, kan du ikke komme med flyet. Et dansk pas er en nøgle, som åbner de fleste grænseovergange. Med et senegalesisk pas kommer man ikke til Europa uden en personlig invitation fra en europæisk borger, som kan sandsynliggøre, at ansøgeren ikke overvejer at søge om asyl.

Lukket land

Flygtninge kan opnå 'territorial kontakt' med Europa ved at betale for en plads på en skrøbelig fiskerbåd og satse på, at man kan nå de europæiske kyster, inden båden synker, eller besætningen løber tør for rent drikkevand eller benzin. Eller man kan betale menneskesmuglere omkring 10.000 euro for at fremskaffe forfalskede dokumenter og en rejseplan. Eller en plads i en container på ladet af en lastbil, som skal ind i Europa. Siden det i 2002 blev gjort umuligt at søge asyl på de europæiske repræsentationer uden for Europa, har man godt kunnet glemme at opnå 'territorial kontakt', medmindre man selv råder over de nødvendige ressourcer. Det vil sige, at man som forfulgt ikke kan løbe ind på den danske ambassade i fx. Teheran eller Beijing og søge om beskyttelse. Her er hegnet også kommet op, og man kommer ikke ind på ambassaden uden gyldig grund. At være forfulgt er ikke længere en gyldig grund. På den måde er hegnene blevet højere og dødsfaldene blandt flygtninge hyppigere ved de europæiske grænser.

Hegnet omkring Sandholmløjren er også forbundet med den grænse, som de døde afrikanske kroppe i vandkanten på Gran Canaria, Lampedusa eller Malta forgæves søgte at krydse. Da den danske grænse er omgivet af andre europæiske lande, såkaldt 'sikre tredjelande', ligger det danske territorium ikke i frontlinjen i forhold til de globale flygtningestrømme. Idet Danmark reelt er lukket land for verdens svageste og mest udsatte, er det meget få flygtninge, som overhovedet når hertil, og derfor kan hegnet omkring Sandholmløjren for en overfladisk betragtning måske virke forholdsvis skikkeligt og humanitært. Det er ved Europas ydergrænser mod Afrika og Asien, at dødsfaldene og den vold, som hegnet udøver, bliver helt tydelige. Her bliver systemet af hegn løbende befæstet og udbygget med skærpede militære foranstaltninger.

Massedød

Som dokumenteret af projektet Fortress Europe er mindst 12.895 mennesker omkommet eller forsvundet ved Europas grænser siden 1988. Det svarer til omkring halvdelen af indbyggerne i Allerød Kommune, hvis man skal sætte tallet lidt i relief. Den overvejende del af ofrene er omkommet på havet mellem Afrika og Europa, specielt på vej fra Vestafrika over Atlanterhavet mod Gran Canaria, eller på Middelhavet mod Spanien, Italien eller Malta. Men ikke blot havet er dødbringende for flygtningene, rejsen gennem Sahara på vej gennem Sudan, Tchad, Niger og Mali mod kysten har resulteret i over 1.600 dødsfald siden 1996. Det er imidlertid ikke kun omkring Europas sydlige grænse, at mennesker omkommer under forsøget på at komme ind i den Europæiske Union.

Siden 1988 har kvælning under transport skjult i lastbiler kostet mindst 299 mennesker livet, og 182 migranter er dokumenteret druknet i forsøget på at krydse grænsefloder — hovedsageligt i Østeuropa og på grænsen mellem Tyrkiet og Grækenland. På den græske grænse til Tyrkiet er der tillige stadig minefelter langs Evros-floden og mindst 88 mennesker er blevet dræbt af disse miner i forsøget på at komme ind i Grækenland. 199 flygtninge er blevet skudt og dræbt af grænsepolitiet i Marokko, Gambia, Ægypten og Tyrkiet. Opremsningen kunne fortsætte. Tallene understreger, hvor stor en risiko disse mennesker er villige til at løbe for at komme ind i Europa. Samtidig viser de, hvor uhyre omfattende og voldeligt et system, EU har taget i anvendelse for at forhindre uønskede i at komme til Europa. De over 12.000 dødsfald er ikke et forhold, som spiller nogen nævneværdig rolle i den europæiske offentlighed. Tværtimod er indsatsen mod de uønskede blot blevet skærpet i de senere år.

Fremskudt grænsekontrol

Forsvaret for Europas grænser har udviklet sig til et omfattende militært system, som de fleste EU-lande bruger store ressourcer på. Koordineringen foregår gennem EU-organet Frontex, som siden 2004 i samarbejde med flere nordafrikanske stater har patruljeret farvandene ud for de afrikanske kyster med henblik på at opsnappe både med flygtninge på vej til Europa. Da det afgørende er at stoppe flygtningene, før de sætter fødderne på europæisk jord og opnår 'territorial kontakt' (hvilket ifølge FN's flygtningekonvention giver dem ret til at søge om asyl), arbejder EU systematisk på at outsource grænsekontrollen til nordafrikanske nationer. På den måde slipper EU for at overholde de internationale konventioner om flygtnings rettigheder. Ifølge Frontex' egen årsrapport havde

organisationen 'æren' for, at 23.438 flygtninge blev tilbagevist på havet uden for europæisk farvand. Disse mennesker, svarende til samtlige indbyggere i Allerød Kommune, blev kollektivt reduceret til uønskede kroppe og tilbagevist uden skelnen af Frontex' patruljebåde. Selvom Danmark i kraft af EU-forbeholdene ikke medvirker i det retslige og juridiske samarbejde i EU, bidrog den danske stat alligevel med 2% af Frontex' samlede budget på omkring 70 millioner euro i 2008.

Formålet med Frontex er naturligvis at samle indsatsen mod uønsket immigration til Europa og samtidig sprede det økonomiske ansvar. I 2006 bad Spanien og Malta EU om hjælp i forbindelse med de seneste strømme af flygtninge, som var nået frem til de sydeuropæiske kyster. Fire danske embedsmænd fra Udlændingesservice og Rigspolitiet med speciale i asylinterview, undersøgelse af identitet og nationalitet samt kortlægning af rejseruter blev derefter stillet til rådighed med henblik på at effektivisere sagsbehandlingen, så folk kunne sendes ud af Europa hurtigst muligt. Det er de samme folk, som bevogter hegnet omkring Sandholmlejren, hvor både Udlændingesservice og Rigspolitiet har hver deres bygning henholdsvis til højre og til venstre for kontrolposten ved indgangen til lejren. Så frasorteringen af uønskede mennesker bliver foretaget af de samme folk og de samme instanser både på Malta og i Sandholmlejren. Landskabet og dødstallene er vidt forskellige, men principperne er de samme.

Kontrol overalt

I og med at de fysiske grænser internt i Europa er blevet udvisket, og myndighederne koncentrerer sig om Europas ydre grænser mod syd og øst, har grænsekontrollen internt i Europa ændret karakter. Nu arbejder man med en form

for udvidet grænsekontrol i det, politiet kalder grænsernes bagland. Tidligere var grænsen en linje, som adskilte et rum fra et andet, hvor man havde relativt frit spil, når man var kommet over grænselinjen og ind i det land, man ønskede at opholde sig i. Nu hvor grænserne internt i Europa er blevet visket ud, er grænsekontrollen blevet mere 'vandret' og alleds-nærværende. Det vil sige, at politiet i princippet kan foretage grænsekontrol overalt, i Padborg eller på Nørrebro-gade i København, og politiet er således konstant på udkig efter potentielle illegale indvandrere. Dette nye grænse-regime tager form af en konstant udpegning af potentielle illegale, hvilket i sagens natur betyder, at særlige befolkningsgrupper mistænkeliggøres. Derfor kommer et sådant kontrolregime i praksis til at fungere racistisk.

Ujævn velstand

Hegnet rundt om Europa er i høj grad en økonomisk barriere, der har til formål at sikre og udbygge velstanden i Europa, selvom det sker på bekostning af umenneskelige forhold andre steder. Hegnet omkring Sandholmlejren og alle de andre hegn i og omkring Europa er med til at opretholde det høje niveau af velstand og privileger, som de fleste 'legale' europæere nyder godt af. Selvfølgelig er der også stor forskel på rig og fattig internt i Europa, men sammenlignet med for eksempel Afrika er den generelle velstand i Europa i en helt anden liga. Gennemsnitligt tjener en europæer 15 gange så meget som en afrikaner fra landene syd for Sahara. Ligesom vi kan regne med at leve i 80 år mod 47 år syd for Sahara. Det er en ujævn fordeling af liv, som folk forsøger at udjævne. Lukningen og militariseringen af grænserne er et tydeligt tegn på et system i krise, presset på grænserne vil blot vokse, hvis den urimelige velstandsfordeling forbliver uændret.

Racisme

På trods af militariseringen af grænserne slipper der omkring 600.000 personer illegalt ind i Europa hvert år. I kontrast til den almindelige udlægning, spiller de illegale en meget vigtig rolle i den europæiske økonomi, da immigranterne fungerer som en stor reserve af billig arbejdskraft. Det er givetvis afrikanske immigranter, der har gået rundt i gigantiske spanske drivhuse og plukket de røde pebere, vi kan købe til underpris i Netto. Faktisk udgør de illegale indvandrere en afgørende del af produktionen i Europa, og store økonomier som den spanske, franske og britiske ville efter flere iagttages vurdering bryde sammen, hvis alle illegale blev sendt tilbage til deres oprindelsesland fra den ene dag til den anden. Inden for de seneste år har Spanien (til stor fortrydelse for resten af EU)

lovliggjort over en million illegale, da den spanske økonomi ganske enkelt havde brug for den billige og villige arbejdskraft. Derfor har militariseringen af Europas grænser også et aspekt af skuespil, idet den giver politikerne mulighed for at vise, at de er handlekraftige i forhold til, hvad der betegnes som en truende invasion af fremmede — hvilket der åbenbart vil være overhængende fare for, hvis ikke der sættes 'hårdt mod hårdt'. Men denne 'hårdt mod hårdt'-retorik sikrer, at de indvandrere, som trods alt er nået til Europa, bliver holdt på bunden af samfundet og i stilhed udfører de usleste job. Det politiske skuespil gør det klart, at disse hegn ikke blot er økonomiske barrierer, men også er racistiske, idet de bruges til at opretholde billedet af Europa og Danmark som truet af en invasion af fremmede udefra, hvis mål er at overtage 'vores' samfund. Reelt bliver de flygtninge, der slipper gennem hegnene, brugt til at vaske de europæiske gulve, plukke de røde pebere og udbygge velstanden i de rige lande.

Hegnet er et tegn på krise

Hegnet omkring Sandholmløjren kan ikke opretholdes på længere sigt. Det er tydeligt, hvad hegnet gør ved de folk, hvis bevægelighed de indskrænker, men hvad gør det ved os selv? Hegnet har to sider: Ét er at definere visse grupper som uønskede og fremmede, noget andet er at være villig til at bruge vold for at opretholde udelukkelsen. Hvad er det egentlig, der bliver forsvaret så hårdhændet? Det er svært at se det som andet end et desperat forsøg på at opretholde de opskruede privilegier, som den europæiske middelklasse er ved at drukne i. Men er det ikke et problem, at vores velstand således bygger på vold — og ikke på fri bevægelighed for alle??

Tidligere publiceret i *Luk Lejren-avisen* 2008 og i *Kontradoxa* på modkraft.dk i 2008.

Foto af forfatteren.

Byen er krise

— En byvandring på Nørrebro

Under oprøret omkring rydningen af Ungdomshuset gik der et rygte om, at ejendomspriserne på Nørrebro var begyndt at falde. Rygtet byggede efter sigende på udtalelser fra nogle lokale ejendomsmæglere. Det blev betragtet som en sejr, at urolighederne var i stand til at ramme hjertet i det, ungdomshus-opstanden grundlæggende handlede om: Den eksklusion og normalisering, som boligpriserens himmelflugt havde medført i København. Så gadekampe, barrikader og brændende biler skabte den nødvendige uro, der gjorde det mindre attraktivt at bo på Nørrebro — for de velhavende vel at mærke. Et fald i boligpriserne ville på sigt kunne betyde, at mange af de unge, som deltog i optøjerne, ville have en smule større chance for selv at kunne betale for en bolig i den omstridte bydel. Og et fald i priserne var et tegn på, at Caffè latte-koloniseringen af Nørrebro var ved at vende. Boligejernes frygt for prisfald blev artikuleret, da Frederikssundsvejens Skole kom i spil som nyt ungdomshus. Lokale boligejere truede decideret kommunen med sagsanlæg og erstatningskrav, hvis Ungdomshuset flyttede ind i deres lokalområde. Erstatningen skulle dække tabt ejendomsværdi. Boligejerne blev bakket op af lokale ejendomsmæglere, som påpegede, at uro og graffiti ville skade kvarteret og boligpriserne.

Gentrificeringen er global

Blandt ungdomshus-aktivisterne (og mange andre) var der udbredt glæde over stridighedernes direkte degentrificerende virkning. Det var nemlig ikke mange steder, det på den måde havde været muligt at bremse eller ligefrem afvise den gentrificering, der havde været en integral del af det økonomiske boom siden 1990'erne. Over en bred kam havde boligpriserne været i konstant vækst i London, Barcelona, New York og København de sidste ti år. Gentrificeringen var i 1990'erne blevet et globalt fænomen i og med globaliseringen af økonomien. Nu handlede byudviklingen ikke bare om at gøre visse kvarterer attraktive for den lokale middelklasse, men også om at gøre byen attraktiv for højtuddannet arbejdskraft fra hele verden og samtidig gøre

byen interessant for moderne turister, som ønsker kultur og avancerede oplevelser. Området omkring Skt. Hans Torv og Elmegade er på lokalt plan et godt eksempel på, hvordan de værdier og den smag, som kendetegner den globale middelklasse, har vundet indpas og fortrængt alle andre kulturelle mønstre. Forfinede cafeer og restauranter, hippe tøjbutikker og luksusisbarer har stille og roligt bredt sig i området gennem en årrække. Kvarteret har gennemgået en fundamental forandring, og der er blevet investeret store summer gennem de seneste 20 år. Og boligpriserne er skudt i vejret med raket fart.

Det nærliggende område omkring Blågårdsgade og Blågårds Plads er et godt eksempel på, at gentrificeringen ikke altid får lov til at udvikle sig lige aggressivt alle steder. En væsentlig grund til denne modstand er de 860 almennyttige lejeboliger, der præger dette område, og som har til formål at tilgodese socialt udsatte grupper. Disse boliger er således ikke underlagt markedets asociale magt og fungerer stadig i overensstemmelse med en velfærdsdemokratisk model. Derfor er beboersammensætningen i Blågårdsgadekvarteret ikke blevet homogeniseret i samme grad som kvarteret omkring Skt. Hans Torv, selvom dele af kvarteret også er blevet meget forfinet.

Gentrificering er nøje forbundet med boligprisernes udvikling. Boligprisen i et bestemt kvarter indikerer klart, hvor attraktivt et område er for potentielle købere, og samtidig fortæller boligprisen ganske tydeligt, hvem der har råd til at flytte ind i området — og hvem der ikke har råd. Gentrificering er en proces, som udfolder sin magt over tid og stille og roligt filtrerer, former og homogeniserer beboermassen i et kvarter rent klasse-mæssigt. Og tendensen er altid opadgå-

ende, middelklasse fortrænger arbejderklasse og så videre. Gentrificeringen er mest iøjnefaldende inden for kraftigt ekspanderende markeder, hvor boligpriserne er i voldsom vækst. Den betyder normalt, at boligpriserne stiger yderligere i de områder, hvor dens forædlende virkninger er mest tydelige, hvilket igen stimulerer investeringslysten endnu mere. Der er således tale om en selvforstærkende proces under indflydelse af modeluner og hype og selvfølgelig drevet af et kolossalt overskud af kapital, som vi så det under boomet. Overskudskapital er gentrificeringens motor, og i de senere år har den fået lov til at forme byens udvikling.

Krisen begyndte for alvor i 2006

Når man kigger på boligpriserne på Nørrebro i foråret 2007 var de faktisk faldende. Så jublen var ikke ubegrundet. Men ved lidt nærmere eftersyn kan man konstatere, at boligpriserne faktisk begyndte at falde i det meste af København allerede i slutningen af 2006. Og de er faldet lige siden. Der var gået hul på boligboblen og på det københavnske boligmarked. Prisen på en lille lejlighed var i løbet af nogle få år blevet vildt opblæst og var for længst kommet uden for rækkevidde af de fleste menneskers lønninger og betalingssevne. Kun folk med penge på kistebunden eller folk, som kunne bringe en ordentlig gevinst med sig fra et tidligere boligsalg, kunne komme ind på markedet. Men efter at boligpriserne i København var steget med op imod 600% siden 1995 med en stigning på over 20% årligt siden 2001, var markedet ved at vende. Der var flere og flere tegn på, at den investerede kapital ikke ville blive forrentet, og folk trak følehornene til sig. Boligpriserne havde nået et kritisk punkt — også selvom politikerne og bankerne og medierne havde skabt en opfattelse af, at boligprisernes himmelflugt aldrig ville ende.

Stemningen i samfundet havde været præget af den overbevisning, at mængden af penge var uendelig, og at kapitalen ville blive ved med at udvide sig. Urolighederne omkring Ungdomshuset kan have haft en medvirkende indflydelse på den nervøsitet, som bredte sig på boligmarkedet i 2007, men der var mange andre faktorer, som spillede ind, både lokalt og globalt. Der var dog helt sikkert en sammenhæng mellem de opskruede priser og urolighederne, da de var udtryk for den afmagt, som mange følte i forhold til, hvem der havde ret til byen.

Det var ikke kun i Danmark, at nervøsiteten var begyndt at brede sig. Tegnene på en krise på det amerikanske boligmarked havde allerede godt fat i foråret 2007, hvor en lang række af de finansieringsselskaber, som stod for spekulative boliglån, herunder såkaldte subprime-lån, var ved at kollapse. I marts/april gik en række af disse selskaber konkurs, da det amerikanske boligmarked allerede var på vej ned, og mange nye boligejere var havnet i overbelåning og personlig økonomisk undergang. Det amerikanske boligmarked toppede i det 4. kvartal 2005, og nu viste konsekvenserne sig. Elastikken var sprunget, og usikkerheden begyndte at brede sig over det meste af verden. Da den urbane krise for alvor slog igennem i de amerikanske storbyer, fik følgevirkningerne det globaliserede finansielle system til at bryde sammen. Den finansielle krises baggrund er således en urban krise. Som den engelske geograf David Harvey har påpeget, udspringer det finansielle sammenbrud ikke af en bankkrise, men af en urban krise, der ikke lader sig løse ved at yde fordelagtige statslån og hjælpepakker til banker og investeringsselskaber.

Kapitalisering

Baggrunden for den verserende urbane krise er en kolossal kapitalisering af byernes faste værdier, som har fundet sted gennem de seneste 10-15 år. Alle steder, hvor der kunne investeres, blev gjort til genstand for spekulation. Renten har været rekordlav, og mængden af villig kapital, som ledte efter nye måder at blive forrentet på, har været konstant voksende. Værdistigningerne blev forvandlet til rede penge gennem omfattende individuel låntagning, og det meste af boomet har foregået på kredit. Dette har blandt andet betydet, at danskerne i dag er klodens mest forgældede befolkning. Regeringerne gjorde alt for at deregulere både boligmarkederne og kapitalmarkederne, hvilket skabte mulighed for at bruge pengene på nye mere og mere spekulative måder. Udsalget af den almennyttige sektor i Danmark er et godt eksempel på denne dereguleringsbølge. I 2004 forsøgte regeringen at gøre indhug i denne boligform ved at gennemføre en lov, som gør det muligt at udbyde de almennyttige lejeboliger på markedet som ejerlejligheder. På landsplan er det dog indtil videre kun få boliger, der er blevet solgt, men muligheden foreligger, og nu er også værdierne i denne sektor blevet søgt kapitaliseret. I USA skete der op gennem 00'erne en kæmpe udvidelse af boligmarkederne ved hjælp af nye spekulative lånetyper (hvilket også skete i Danmark), som også gjorde det muligt for de fattige at optage lån og købe fast ejendom. I 2004 var omkring 70% af alle amerikanske boliger privatejede, hvilket var den højeste procentdel nogensinde i USA's historie. Subprime-lånesystemet havde gjort det muligt for mange relativt fattige, specielt afroamerikanere, at få et lån og tage del i den amerikanske drøm ved at købe et hus. Men glæden varede ikke længe, da disse lån byggede på løftet om nogle urealistiske værdi-

stigninger, som ikke blev indfriet, hvorfor mange af de nye boligejere blev tvunget til at efterlade nøglen i postkassen og forlade deres huse. På den måde ramte den amerikanske urbane krise i første omgang samfundets fattigste — direkte og nådeløst.

I København, hvor de privatejede boliger kun udgør omkring 20% af boligmassen, var det en anden faktor, som for alvor drev kapitaliseringen ind i byens gader. Det var en speciel boligform, som har en unik status i København, nemlig andelsboligen, som for alvor affødte pengestormen. Andelsboligerne har inden for de sidste ti år overgået det ellers eksplosive ejerboligmarked i værdistigning. Over en tredjedel af boligmassen i Københavns Kommune var i 2007 andelsboli-

ger, og historisk har andelsboligerne været en billig og social boligform tilgængelig for de fleste rent økonomisk. Andelsboligerne havde ikke tidligere været genstand for spekulation, og de blev videresolgt efter kostværdi snarere end markedsværdi. Som regel fastsatte andelsboligforeningen en maksimumspris, som var den pris, andelshaverne kunne tage for deres bolig ved videresalg. Andelsboligerne blev således ikke solgt på markedsbetingelser, men efter en kollektivt fastsat brugsværdi, som var relativt lav sammenlignet med det private marked. Da der er konstant boligmangel i København, har det været vanskeligt at opretholde idealismen omkring andelsboligerne, fordi efterspørgslen altid har været overvældende. Samtidig havde den neoliberale etik baseret på besidderisk individualisme gjort det vanskeligere og vanskelige at opretholde socialt orienterede argumenter i andelsboligforeningerne. Derfor indgik der efterhånden enten nepotisme eller korrupsion i de fleste handler, hvilket betød, at lejlighederne ofte alligevel gik til den højstbydende. Denne underminering af andelstanken blev brugt som argument for en markedsgrørelse af andelsboligmarkedet, hvilket skete i oerne.

Da den fastsatte pris for en andelsbolig normalt var knyttet til den offentlige vurdering på udlejningsejendomme, røg andelsboligværdien op sammen med priserne på lejeejendomme, som i oerne steg endnu mere eksplosivt end ejerlejlighedsmarkedet. Udlejningsejendomme var genstand for stor investeringslyst under boomet, som utilsigtet havde store konsekvenser for værdien af andelsboligerne. I 2005 deregulerede regeringen belåningen i andelsboliger, så den individuelle andelshaver frit kunne låne med sikkerhed i andelen. Hidtil kunne man kun låne gennem foreningen. Alt dette var

medvirkende til at priserne på andelslejligheder eksploderede endnu mere end det private ejerboligmarked. Hvad der tidligere havde været en billig og relativt tilgængelig form for bolig, blev nu en kostbar affære, og priserne nåede i 2008 i gennemsnit op på 2/3 af prisen på en tilsvarende ejerlejlighed. Jeg bor selv på Nørrebro i en andelslejlighed, som jeg i slutningen af 1980'erne købte for 25.000 kr. Den er i dag omkring 1,2 million værd, dvs. at den på omkring 20 år er steget næsten 50 gange. I gennemsnit steg andelsboligværdien fra slutningen af 1990'erne med omkring 30% om året, altså en stigning som overgår væksten på ejerboligmarkedet, som 'kun' var steget med 20% årligt.

Eftersom andelsboligerne udgør den største samlede del af boligmassen i København, var det andelsboligernes kapitalisering, der for alvor skruede op for boomet i København — og mange andelshavere benyttede den eksplosive prisstigning til at købe privatbolig — enten i form af ejerlejligheder eller huse i forstæderne. Andelsboligernes bymæssige funktion skiftede grundlæggende karakter fra 1990'erne til årtusindeskiftet. I begyndelse af 1990'erne var andelsboliger at sammenligne med lejeboliger, og indskuddet til en andel var ikke meget forskelligt fra indskuddet til en lejebolig. Under guldfeberen i 00'erne skiftede andelsboligerne imidlertid ham og blev med værdistigningerne mere at sammenligne med ejerlejligheder. Denne forandring har udgjort den væsentligste del af kapitaliseringen i København i det seneste 10 år, hvilket har stor betydning for livet i byen.

For eksempel betød denne udvikling en grundlæggende strukturel forandring af bydelen Nørrebro. I midten af 1990'erne var omkring 85% af boligmassen enten leje- eller andelsboliger, som på det tidspunkt havde nogenlunde sammenfaldende

økonomiske rammer og henvendte sig til de laveste indkomstgrupper, studerende, arbejdsløse og så videre. Under 10% af boligmassen var ejerlejligheder. Med andelsboligens kapitalisering fra slutningen af 1990'erne forskubbedes karakteren af boligmassen i bydelen, så 50% af boligerne her i slutningen af 00'erne var på det 'frie' marked enten som ejer- eller andelslejligheder. Det vil sige, at halvdelen af bydelens boliger i dag kun er tilgængelige for de rige. Det samme strukturelle skift kendetegner Københavns øvrige kvarterer. Andelsboligernes overgang til det frie marked har dannet kim til en fundamentalt ændret demografi i København, en demografi som nu bestemmes af kapital snarere end byens beboere.

Denne eksplosive kapitalisering, en ren guldfeber, resulterede på meget kort tid i et sammenbrud for det københavnske boligmarked. Dette sammenbrud skete længe før, der var nogen, der talte om en finanskrisen i den danske offentlighed. Men sammenbruddet var tæt forbundet med den samme opblæste, spekulative boble, som siden hen sprang i USA og medførte den globale finansielle krise. En krise, som grunder i og grundlæggende er en urban krise, hvis konsekvenser vi nu kan se i byerne i USA, hvor folk drives fra hus og hjem i hobetal. Men den urbane krises virkeligt destruktive konsekvenser har vi stadig til gode at se det fulde omfang af i Københavns gader. Ud over de mange forblæste Til Salg-skilte, der pryder byen. Det er stilhed før stormen. Ikke alene er boligpriserne faldet i København med omkring 30% siden slutningen af 2006, men antallet af handler er nærmest gået i stå. Boligmarkedet er frosset fast, hvilket betyder, at alle holder vejret indtil det bliver klart, hvor langt markedet skal falde, før der igen bliver interesse for at handle og investere

kapital. Det kan også være, at krisen udvikler sig, sådan at folk bliver tvunget til at handle eller bare gå hjemmefra, som det skete i USA. Prisniveauet i København er indtil videre dog kun faldet tilbage på 2004-niveau, så der er stadig tale om en solid gevinst, hvis ejendommen er købt i 1999 for eksempel. Selvom der næsten som et mantra hver uge skrives i medierne, at krisen har nået bunden, og at det nu går fremad, så er det temmelig klart, at bunden stadig ikke er nået, og ingen ved, hvordan den urbane krise egentlig vil udvikle sig.

Degentrificering

Diskussionerne omkring begrebet gentrificering har inden for de seneste 10-15 år udspillet sig under indtryk af et voksende ejendomsmarked—under et økonomisk boom. Selvom diskussionen om gentrificering dårligt var kommet i gang, inden krisen ramte København, er det nu interessant at diskutere betydningen af begrebet i forhold til et aftagende ejendomsmarked—under en økonomisk krise. Gentrificeringens forædlende virkninger kan kun udfolde sig på et ekspanderende og dynamisk marked, da investeringslysten selvfølgelig er direkte forbundet med det potentielle og sandsynlige afkast. Løbende værdistigning er således en forudsætning for gentrificering, da den grundlæggende handler om kapitalens drift efter at ekspandere. Eftersom der for tiden hverken er fri kapital til at købe boliger eller lave nye smarte cafeer, er stemningen vendt. Nu gælder det for alle investorer, boligejere og erhvervsdrivende om at holde på resterne af de værdier, som boomet affødte og rebe sejlene før stormen. En ting er dog sikkert, investeringsbølgen er forbi, og et kvarter som Nørrebro kan nok se frem til en periode, hvor bybilledet bliver præget af lukkede (luksus)-butikker og smarte cafeer, som bliver tvunget til at dreje

nøglen om. Stilladserne omkring nyistandsættelserne og byggepladserne vil forsvinde. Investeringer og kapital trækkes ud, alle interessenter vil søge at konsolidere deres værdier, og kvarteret vil stille og roligt forfalde.

Samtidig har det neoliberale boom efterladt en forandret by til beboerne. Dette gælder i høj grad Nørrebro, som i højere grad end tidligere er blevet et klasse-opdelt område med en overklasse af private boligejere (andel og ejere) og en underklasse af folk, som bor i de forskellige typer af lejeboliger, der ligeledes præger bydelen. Og blandt lejeboligerne stikker specielt de almennyttige lejeboliger ud, disse udgør lidt under 20% af boligmassen. De almennyttige lejeboliger er især koncentreret i Blågårdsgade-kvarteret, i Mjølnerparken og i Aldersrogade-kvarteret. De nævnte områder har en overvægt af lejere, som er socialt udsatte, og hvis tilværelse kun er blevet vanskeligere de sidste ti år under det neoliberale styre. Kontanthjælpen er blevet skåret, og indvandregrupperne, som er overrepræsenteret i disse områder, er blevet sat under yderligere pres gennem racistisk sociallovgivning og andre økonomiske begrænsninger. De negative virkninger af gentrificeringen har i høj grad ramt de almennyttige bebyggelser, idet disse områder er blevet parkeringsplads for byens fattigste og mest udsatte grupper, da der ikke var andre steder at finde bolig. Områderne er inden for de seneste 15 år i tiltagende grad blevet præget af ghetto-lignende tilstande med en beboermasse, hvor over halvdelen er på overførelsesindkomster, og hvor flertallet har en baggrund som indvandrere. For eksempel bor der i Mjølnerparken 92% beboere med indvandrerbaggrund. I FSB Blågården, som består af 860 lejligheder, hovedsagelig i de nyere rødstensbygninger, der findes mellem Åboulevarden og Nørrebrogade, er

tallet 33%. Som Statens Byggeforskningsinstitut skriver i en sammenlignende rapport om tre udsatte boligområder i Danmark (Vollsmose, Gellerupparken og Mjølnerparken): "I Vollsmose og Gellerupparken er der en ret stor beboerudskiftning. Den er mindre i Mjølnerparken, fordi det pressede boligmarked i København gør det svært at finde bolig for de familier, som ønsker at flytte". Om den stigende koncentration af socialt udsatte, der har fundet sted i disse boligområder, hedder det endvidere i rapporten: "[...] fraflytterne fra Vollsmose og Gellerupparken er oftere i beskæftigelse [end tilflytterne]. I Mjølnerparken er der samme andel i beskæftigelse, men de beskæftigede fraflyttere har højere indkomst end tilflytterne. Der er desuden flere blandt tilflytterne, som aldrig har haft eller søgt et arbejde." I den offentlige debat er ghetto-dannelsen blevet karakteriseret som et problem, som indvandrerne skaber, men disse undersøgelser gør det klart, at den er nært knyttet til den neoliberale byudvikling og gentrificeringen af København.

Således er Nørrebro i dag præget af en beboersammensætning, hvor halvdelen er (papir)millionærer, mens den anden halvdel intet har fået ud af boomet og står tilbage uden nogen gevinst. Selvfølgelig er der mange, som har fået job under boomet, men arbejdsløsheden venter lige om hjørnet. På den måde er frontlinjerne efter ti års overflod kridtet op, ikke alene på Nørrebro, men over hele byen; en rig elite, som blev løftet op af det neoliberale boom, og en fattig underklasse, som blev skubbet ned og sammen i ghettoer i løbet af samme boom. Ydermere har de fattigste grupper ikke alene været udsat for et tiltagende økonomisk pres de senere år, også et tiltagende racistisk pres har ramt specielt de dårligst stillede indvandrergupper, der som nævnt er genstand for alle mulige

former for racistisk forskelsbehandling fra myndighedernes side. Sidste skud på stammen er regeringens ghetto-indsats, hvormed man nu søger at sprede de indvandregrupper, regeringens neoliberale byudvikling har været med til at presse sammen i de almennyttige boligområder.

Selvom gentrificeringen, som den udmøntedes under opsvinget, er et afsluttet kapitel, mener jeg, at begrebet og de analyser af byudviklingen, det indbefatter, stadig er relevante. I USA er der mange røster, der hævder, at "gentrification is dead", og at det nu handler om mere basale kampe om land. Jeg vil nu alligevel mene, at gentrificering er et relevant begreb at holde fast i selv under en urban krise. Selvfølgelig er de økonomiske og sociale forhold anderledes, og beboer-

bevægelserne foregår efter nogle andre mønstre inden for rammerne af, hvad jeg vil kalde degentrificering. Selvom kapitalen for tiden oplever en omfattende krise betyder det ikke, at den ikke stadig søger maksimering, og at den ikke stadigvæk stræber efter at benytte krisen til at skabe forudsætningerne for endnu et kapitalistisk boom. Så tider med krise og degentrificering er tæt forbundet med tider med ekspansion og gentrificering — og begge, krise og ekspansion, er en del af den kapitalistiske cyklus. Det kan selvfølgelig godt være, at forholdene i de amerikanske byer umiddelbart er værre end i København, men enhver bølge af gentrificering er afhængig af og forbundet med den destruktion og nedskrivning, som en krise muliggør.

Kampen om retten til byen

Krisen trækker frontlinjerne skarpere op og gør den urbane klassekamp mere kompromisløs. Det har vi set ved flere lejligheder på det seneste, hvor der har været direkte konfrontation mellem de forskellige interesser i kampen om retten til byen. Hyskenstræde-urolighederne og sabotagen mod Streckers cafe på Blågårdsgade/Nørrebrogade er gode eksempler på, hvordan de modstridende interesserer nu støder direkte sammen i åbne konflikter i byens rum. I dag er der ikke nogen fælles opfattelse, af hvem der har ret til byen, og kapitalinteresserne har presset byen i en normativ retning, hvor rammerne for adfærd og adgang er blevet meget snævre. Billedet af Københavns indre by som en moderne middelklasseby og fredet middelalderby bliver søgt opretholdt meget nidkært. Anti-graffiti, renoverede facader og skøn orden fastholdes af politi, kommune, beboere og erhvervsliv i fællesskab. Hyskenstræde-urolighederne var et direkte forsøg på at bryde dette normative billede, og det

blev eftertrykkeligt smadret, idet butiksfacaderne på Strøget blev knust. Det faktum, at der i den efterfølgende mediestorm ikke var nogen røster, som var interesserede i at analysere, hvad der egentlig var sket, eller forsøgte at forstå, hvorfor aktivisterne gjorde, hvad de gjorde, viser blot, at rummet for diskussion om retten til byen dårligt eksisterer længere. Interesserne ligger således i åben strid og stort set alle politikere, intellektuelle og andre offentlige personer forsøgte at overgå hinanden i fordømmelse af 'voldspsykopaterne'. Denne opfattelse af manglende indflydelse på byens udvikling tog en gruppe aktivister ligeledes konsekvensen af, da Strecker anlagde en cafe på Blågårdsgade. Deres svar var en længerevarende sabotage-kampagne mod cafeen med knuste ruder, ødelagte toiletter og smadret ude-servering. Denne kampagne førte efter et år til, at cafeen nu er lukket. Selvfølgelig kan man diskutere aktivisters metoder, men kampagnen er et udtryk for, at folk føler sig uden indflydelse på byudviklingen, og Strecker-aktivisterne brugte da også Skt. Hans Torv som et eksempel på, hvad der ikke måtte ske i Blågårdsgade. Skt. Hans Torv var 'tabt land'. Den eneste politiske mulighed i den nuværende situation var direkte aktion.

Bykriser er set før

Hvis man skal karakterisere et byområde i krise, er det interessant at se på, hvad der skete på Nørrebro i 1970erne; specielt hvad angår sammensætningen og udskiftningen af beboerne i den periode. Der kan ikke herske tvivl om, at bydelen var i krise på det tidspunkt både boligmæssigt, socialt og økonomisk. Området var præget af spekulationsbyggeri fra slutningen af 19. århundrede, som ikke havde gennemgået særligt mange forbedringer. Området var tæt befolket

med karreer i første og anden baggård, og boligstandarden var meget dårlig, ofte uden bad og med toilet på bagtrappen. Der var meget sparsomt med grønne områder og rekreative faciliteter, og områdets sociale institutioner var nedslidte. Mange af de mere ressourcestærke beboere og familier havde allerede forladt Nørrebro i 1960erne og var flyttet til Tingbjerg eller andre af de nye beboelsesområder uden for København. De værksteder og den småindustri, som havde ligget i baggårdene, var ligeledes under afvikling og udflytning til de nye industriområder uden for byen. Og de sidste virksomheder blev presset ud af den begyndende sanering, som byfornyelsen blev kaldt på den tid. Dette betød, at der efterhånden var meget få arbejdspladser tilbage i kvarteret. I begyndelsen af 1970erne bestod befolkningen i den Sorte

Firkant hovedsagelig af unge og enlige. Mere end halvdelen af befolkningen var arbejdsløse, og de få, som var i beskæftigelse, var overvejende ufaglærte arbejdere. Folk på førtidspension udgjorde mere end 10% af befolkningen. Den Sorte Firkant var kendetegnet af "arbejdsløse og syge folk", som jeg læste i en beskrivelse. Nørrebro var kort sagt beboet af de mennesker som 'var tilbage', altså arbejdsløse, studerende og andre udsatte. Området var således blevet opbevaringssted for samfundets fattigste. Nørrebro i 1970erne er et godt eksempel på, hvad degentrificering i sidste ende kan betyde.

Det er stadig ikke klart, hvordan finanskrisen vil ramme Nørrebro i forhold til tvangsauktioner og folk, der bliver tvunget fra hus og hjem. Men vi oplever allerede, hvilken social krise den neoliberale kapitalisme har ført med sig i form af den igangværende bandekrig, som udfolder sig i gaderne på Nørrebro. Ligesom det skete i de amerikanske storbyer fra slutningen af 1960erne, hvor fattige sorte befolkningsgrupper i stigende grad blev isoleret i bestemte byområder præget af økonomisk og social håbløshed, er en af de bedste muligheder for at overleve for de marginaliserede og stigmatiserede også i dag i sidste ende kriminalitet. Kriminalitet har traditionelt været den bedste måde for de fattige at få del i den samfundskage, som ellers er forbeholdt de rige. Det forhold, at de sorte blev isoleret i ghettoer, gjorde disse områder til rugekasser for udbredt bandeorganisering og kriminalitet, som har præget dele af de amerikanske storbyer efter 1960erne. Sjovt nok var det Københavns tidligere politidirektør Hanne Bech Nielsen, der for nylig klart italesatte forholdet mellem kriminalitet og fattigdom: "Så længe der er social ulighed i verden, vil der være kriminalitet."

En lang række skyderier og likvideringsforsøg har fundet sted på åben gade på Nørrebro siden august 2008. Denne krig bliver af politikerne og medier beskrevet som en krig mellem kriminelle bander. Meget få har turdet bruge ordet 'racisme' i forbindelse med disse opgør, men faktum er, at der er et meget tydeligt mønster i, hvem der skyder hvem. Hvid skyder mørk, mørk skyder hvid. Racedimension blev tydelig, da Hell's Angels udsendte deres såkaldte sjakal-manifest, hvori de eksplicit italesatte konflikten som en racekrig. Det konkrete udtryk for dette, er at uskyldige indvandrere som tilfældigvis færdedes på Nørrebro på det forkerte tidspunkt flere gange uden videre er forsøgt likvideret af repræsentanter fra Hell's Angels. Man skulle tro, at ofrene ville finde sympati i den danske befolkning, men en opinionsundersøgelse viser at 73% af den danske befolkning mener, at det er indvandrebanderne, som er skyld i problemerne. Dette viser, hvilken grad af stigmatisering og usikkerhed indvandremiljøerne lever med på Nørrebro. Og den stigmatisering rammer også Nørrebro som bydel.

Som en direkte virkning af bandekrigen er boligpriserne på Nørrebro på det seneste faldet drastisk og væsentligt mere end i resten af København. En lokal ejendomsmægler udtalte til Politiken: "Kunderne har bare ikke lyst til at se lejlighederne i de områder, fordi de er nervøse for skyderier og for, om de overhovedet kan sælge lejligheden igen". Specielt den sidste kommentar om perspektiverne for det fremtidige boligmarked fortæller, i hvilken retning byudviklingen på Nørrebro antagelig bevæger sig. Mange Nørrebro-beboere ønsker at forlade bydelen, specielt de mere ressourcestærke indvandrerfamilier nærer dette ønske. Samtidig er der ingen tvivl om, at den kreative klasse ønsker at komme videre. Pro-

blemet er blot, at mange af dem købte deres lejlighed til en formue under boomet.

Der er altså tydelige tegn på en eskalerende degentrificering på Nørrebro, både som følge af Ungdomshuskonflikten og nu bandekrigen, men især som følge af den økonomiske krise. Den økonomiske og sociale situation i København er blevet forandret fundamentalt i løbet af kort tid. Jeg mener, at vi nu ser de spæde tegn på en udvikling, som vil kunne bringe Nørrebro tilbage til noget, der minder om situationen i 1970erne, hvor de fattigste og mest udsatte bliver isoleret i bydelen. I denne nuværende situation vil en sådan udvikling tilmed have et racistisk aspekt, da mange af de mest udsatte indvandrergrupper vil blive efterladt her sammen med andre ubemidlede.

Tidligere publiceret på openhagen.net 2009. Foto Joen P. Vedel.

Om billedregimer, statsapparater og deres mulige kollaps

Mikkel Bolt

Om billedregimer, statsapparater og deres mulige kollaps

Med terrorangrebene den 11. september 2001 blev det igen og uhyggeligt effektivt slået fast, at politik og billeder hænger uløseligt sammen. Billedet af det andet fly, der fra højre drejer ind i det andet tårn, stod med ét prentet i hukommelsen — med brutal præcision overtrumpfede det alle forsøg på at visualisere amerikansk styrke eller demokratisk transparens. Billederne skrev historie, og angrebene på World Trade Center, Pentagon og Det Hvide Hus tydeliggjorde hinsides enhver tvivl, at billeder besidder en særlig magt eller i sig selv kan udgøre en reel krigshandling. Al-Qaedas terrorangreb var nemlig et nøje tilrettelagt forsøg på at ødelægge billedet af USA som den usårlige supermagt. Angrebet blev sat ind med henblik på at cirkulere som et besættende billede af amerikansk nederlag. Det var en fuldtræffer, og USA var rystet over at se katastrofen live på fjernsynsskærmen. Som i et desperat forsøg på at eksorsere det skete indledte USA den såkaldte 'krig mod terror', der har været en lang række ikke mindre brutale og iscenesatte forsøg på at reagere på billedangrebet. Krig mod og med billeder har været dagens orden siden 9/11. Billeder af præsident Bush, der erklærer Irak-krigen for vundet, videoer af tilfangetagne vesterlændinge, der får halsen skåret over, og billeder af en

afsat diktator eller en smilende amerikansk sejrherre har afløst hinanden i et opskruet tempo, der ikke har levnet meget tid til refleksion. Billederne har hobet sig op og truet med at kvæle enhver omtanke. Den politiske offentlighed er blevet lukket helt ned.

Politiske katastrofer og politiske begivenheder har formodentlig altid drejet sig om en eller anden form for produktion og cirkulation af billeder. Lige siden Kong Wadjs meter høje gravsten i Abydos i det gamle Ægypten fra omkring år 3.000 f.Kr. har billeder været uundværlige for skabelsen af politiske fællesskaber af enhver slags. Og staten har altid været opmærksom på dette forhold, også den helt tidlige egyptiske statsdannelse. Det fremgår af gravstenen, hvor der ved siden af en cobra-slange og en falk, som er repræsentationer af faraoens navn og guddommelighed, er afbildet en dekoreret paladsfront med tre gigantiske søjler og et udsmykket indre.¹ Faraos antikke, hvad vi kan kalde, billedmaskine har altså været så vigtig, at den blev gengivet på gravstenen, der blev rejst ved indgangen til faraoens gravsted. At de egyptiske faraoer var bevidste om statens billeddimension fremgår også af det forhold, at opførelsen af statuer og monumenter som Wadjs gravsten var lige så vigtig en begivenhed som Nilens oversvømmelser. Billedbegivenheder og historiske begivenheder var uadskillelige allerede for de gamle ægyptere, historiske hændelser blev omsat til eller opfattet som ikoniske fremstillinger og repræsentationer.

Historien igennem har magthavere således været opmærksomme på den magt, der ligger i at bombardere sine subjekter med repræsentationer, og de har derfor altid benyttet sig af billeder i forsøget på at skabe eller konsolidere magt. Det har været tilfældet fra Romerrigets cæsarer over solkongen

frem til Napoleon og videre frem til nationalstaternes forestillede fællesskaber i det 19. århundrede. Som den franske kunsthistoriker og semiotiker Louis Marin beskriver i *Le portrait du roi* effektueres social kontrol nemlig i høj grad gennem repræsentation og bestemte repræsentationsregimer.² For Marin er barokkens kongeportrætter sådanne eksemplariske legitimerings- og konstruktionsmaskiner, som har til hensigt at konstituere og sikre kongens magt. Kongeportrættet er en art fetich, der "siger: Nej, jeg mangler ikke magt [puissance] [...] nej, jeg mangler ikke magtens absolutte organ."³ På den måde fungerer billedet som forbillede for virkeligheden. Kongens magt findes, fordi den repræsenteres. Billeder repræsenterer altså ifølge Marin ikke blot noget, som allerede findes. Gennem en art teologisk operation skaber billedet tro på noget, som ikke nødvendigvis har eksisteret før eller været umiddelbart synligt. Billeder har således ikke blot en fikserende, men også en transformerende og dynamisk magt, og de må forstås som historiske agenter snarere end blot illustrationer af allerede eksisterende sociale forhold.

Billeder og magt hænger tæt sammen, og politiske kamp har ofte taget form af regulære billedkampe, som det eksempelvis var tilfældet under den Engelske Revolution, hvor reformatorerne og de mange radikale sekter ville af med ikke blot kirkens, men også monarkiets falske idoler og undertrykkende symboler.⁴ Når politiske bevægelser kæmper om retten til at indrette verden på en anden måde og skabe nye subjekter, så drejer det sig i høj grad om, hvilke billeder af verden der skal være bestemmende for de politiske handlinger. Og derfor melder spørgsmålet om billeder sig altid i revolutionære øjeblikke. Når kommunarderne gjorde sig så store anstrengelser med at vælte Vendôme-søjlen i 1871,

skyldtes det jo, at statuen af Napoleon I ikke blot repræsenterede kejserdømmet, men var identisk med det og dermed forhindrede etableringen af en ny tid. Det betød usandsynligt meget for kommunarderne at få statuen med Napoleon I væk og på den måde fjerne alle sporene af det gamle underrykkende regime. Billedet af kejseren bremser konstruktionen af den nye verden.⁵

I moderne tid er det måske nazismen, der mest eksplicit har forstået politik som (intet andet end) billedpolitik og derfor gik til yderligheder i forsøget på at skabe billeder af arisk storhed og fjerne ethvert spor af ikke-arisk dekadence (inklusive eliminationen af Europas jøder og andre undermennesker). Nazismen dyrkede decideret billedet i alle dets aspekter, fra den monumentale kunst og de voluminøse parader til forestillingen om den ariske *Weltanschauung*, som skulle gøres præsent for masserne her og nu. Den tyske kulturkritiker Walter Benjamin foreslog at betegne dette som en æstetisering af politikken, hvor føreren ved hjælp af moderne reproduktionsteknologier blev auratiseret, og hvor massen blev gjort til et objekt for æstetisk bearbejdning og udrensning, samtidig med at den oplevede sin egen tilintetgørelse som æstetisk nydelse.⁶ Ved hjælp af teknologisk producerede chok formåede nazismen at splitte den menneskelige erfaring op i små isolerede sansninger og højspændte affekter og effektuere en hidtil uhørt grad af fremmedgørelse, hvad den amerikanske politolog Susan Buck-Morss kalder anæstetisering.⁷ Der skete en udradering af de menneskelige sanser, de blev på en gang overstimuleret og gjort følelsesløse.

Nazismens sammensmeltning af massekultur og politik hev således tæppet væk under den historiefilosofiske utopi om

en profan massekultur, Benjamin ellers selv tidligere havde artikuleret i forlængelse af den sovjetrussiske avantgarde og surrealismen. Benjamin havde forestillet sig, at fremkomsten af nye reproduktionsteknologier som radio og film kunne muliggøre en kollektiv revolutionær subjektivitet gennem udviklingen af blandt andet montageteknik og iscenesatte chok og modchok. Filmmediet skulle ifølge Benjamin "træne menneskene i de nye apperceptioner og reaktioner, der er nødvendige i omgangen med et apparat, hvis rolle i menneskets liv næsten dagligt øges."⁸ De nye teknologier indebar potentielt, det var Benjamins håb, et skifte fra auratiske kunstværker og teknologisk frembragte fantasmagorier til "en ikke-destruktiv, sensorisk-refleksiv og kollektiv omgang med teknologi".⁹ Målet var at skabe ligevægt mellem mennesker og teknologi, som han formulerede det. Men allerede midt i 1930'erne måtte Benjamin erkende, at det ikke var avantgardens emancipatoriske kommunistiske politik, men nazismens racistiske udryddelsesprojekt, der tog teten, når det gjaldt om at benytte de nye teknologier og producere mobiliserende billedmyter. Den kapitalistiske teknologis indvirkning på organiseringen af de menneskelige sanser var med nazismen endt i betingelsesløs ofring, tilintetgørelse, mord og død.

Frygtkultur og operationelle billeder

Benjamin blev altså tvunget til at opgive sine utopiske forhåbninger om en ny relation mellem mennesker og billedteknologi. Den teknologiske udviklings destruktive potentiale for kolonisering af de menneskelige kroppe og hjerner var for stærk. I forlængelse af Benjamins pessimistiske, men præcise analyse, kan vi sige, at krisen ikke er ovre. Mere end syv årtier senere, er det stadigvæk de destruktive potentialer,

som stikker i øjnene, og endda med fornyet styrke. Billedbårne fundamentalismer i USA og Mellemøsten har haft vind i sejlene siden 9/11. Terrorangreb og bombardementer har afløst hinanden i en accelereret strid uden vindere. Effekten af denne udvikling har været produktionen af en veritabel frygtkultur, hvor enhver politisk diskussion kortsluttes med henvisning til de lurende og virtuelle trusler. Som den amerikanske filosof Brian Massumi skriver, fik regeringer "direkte adgang til befolkningens nervesystem på en måde, der gjorde det muligt at gå uden om de diskursive medieringer, som de traditionelt er afhængig af, og producere effekter med en hidtil uset umiddelbarhed. Uden bevis, uden overtalelse, endda uden argument, kunne regeringens billedproduktion udløse en (re)aktion."¹⁰

Som den amerikanske antropolog Allen Feldman har pointeret i forlængelse af den tyske sociolog Ulrich Beck, er terrortruslen kendetegnet ved at være usynlig, noget som overskrider den menneskelige perception, idet den parasitisk glider ubemærket ind i hverdagslivet og først viser sin sande natur, når der trykkes på udløseren, og eksplosionen finder sted. Fordi terrortruslen undviger hverdagslivets almindelige perception, er det nødvendigt at synliggøre truslen ved hjælp af teknologiske billedteknikker, som er i stand til at fiksere, opfange og uskadeliggøre truslen. "Biopolitiske trusler projekteres på en mangfoldighed af skærme for hygiejnisk at filtrere og *frasortere* de negative gennembrud fra virusser til terrorister."¹¹ Feldman kalder denne visuelle organisering, som har til opgave at synliggøre og lokalisere trusler og risikøer, for det beregnende blik. Den tyske kunsthistoriker Otto Karl Werckmeister taler om fremkomsten af en egentlig operationel billedsfære hinsides enhver form for demokratisk

kontrol, hvor nye computerbaserede medier producerer, optager og bearbejder billeder, som forbliver utilgængelige for almindelige mennesker. Disse operationelle billeder spiller en helt central rolle i den antiterroristiske kamp som overvågningsbilleder, iris-scanninger og digitale aftryk samt som kameradirigerede våben. Idet billeder bruges til at generere koordinater for missiler, anticiperer de kommende handlinger af voldelig karakter. Werckmeister skriver, at der på den måde er sket en substitution af det menneskelige øje med en subjektløs militær billedteknologi, som bedst kan beskrives som et blik, der dræber. Hvis et mål er synligt, kan det rammes og sættes ud af spil.¹² Billedet blev et våben ikke bare i den for længst etablerede betydning af propaganda, men som noget hårdt, fladt og opakt designet til at gøre fysisk skade.¹³ Den antiterroristiske billedteknologi udvikler sig således til nekropolitik, hvor den politiske orden organiseres med udgangspunkt i forventningen om vold, og suverænen derfor agerer uden for loven og ikke har problemer med at dræbe.¹⁴

I et videre perspektiv er spørgsmålet imidlertid også, om ikke det teknologisk optimerede blik ender med selv at skabe den usynlige terrortrusel, at apparatet selv aktivt fremkalder truslen i sin framing og fiksering af potentielle excesser. Den italienske filosof Giorgio Agamben advarer mod netop en sådan situation, hvor statens antiterrorisme og terrorisme risikerer at smelte sammen, fordi det bliver statens primære funktion at synliggøre terrortruslerne, skabe sikkerhed og forhindre potentielle terrorangreb. Staten bliver til intet andet end et præventivt agerende politi, der med henvisning til de kommende og usynlige trusler dirigerer kaos og slår til, før truslerne overhovedet har materialiseret sig.¹⁵

Men det er den effekt, som terror- og antiterrorbillederne har. Som den franske filosof Frédéric Neyrat skriver, skaber de smerte og affekt og en frygt uden navn. Billederne, denne *horrorfilm come true* komplet med eksploderende biler, smadrede huse og døde kroppe, suspenderer enhver omtanke, gør det umuligt at tænke. Rædslen er det eneste, der er tilbage. Når vi ser billederne af World Trade Center, der styrter sammen, ser billederne af de mennesker, der hoppede ud af vinduerne, føler vi smerte, vi lider eller vi jubler (som mange eksempelvis gjorde på Vestbredden). Men der tænkes ikke. Billederne rammer beskueren og lammer vedkommende, flugt eller modangreb er de eneste svar, rædslen tillader.¹⁶

Fordi billederne er så overvældende, og fordi terrorisme-definitionen er så gummiagtig, åbnes døren for en hastigt eskalerende akkumulation af potentielle terrorister, der skal sættes ud af spil hurtigst muligt. Udpegningen af fjenden er altafgørende, da termen terrorist mere er en abstrakt projektion af alt negativt end en analyse af de politiske, sociale og økonomiske processer, der ligger til grund for de bagvedliggende konflikter. Verdens aktuelle misere projiceres ud, og der sættes lighedstegn mellem usammenlignelige størrelser som religioner og aktionsformer. På grund af terrorismens opake karakter sker der en kortslutning, og politik bliver til produktionen af dæmoner udvalgt af Bush, Blair og Rasmussen eller Obama, Sarkozy og Putin.¹⁷ Krigen mod terror muliggør på den måde en langt mere omfattende kontrol, hvor den islamiske terrorist hurtigt kan erstattes af andre figurer som eksempelvis den venstreradikale.¹⁸ I sidste instans rettes den antiterroristiske indsats potentielt, som Neyrat anfører, mod hele befolkningen. Alle er ganske vist ikke ter-

rorister, men de kan blive det. Billedet af den skæggede islamist kan i en håndvending suppleres med billedet af den sortklædte venstreaktivist eller den forhutlede flygtning på jagt efter mad eller på flugt fra klimakatastrofer.

De forskellige nationale antiterrorlovgivninger åbner op for denne udvikling. I USA, Storbritannien, Frankrig såvel som i Danmark og andre steder er der blevet vedtaget nye love med henvisning til terrortruslen efter 9/11. Alle har de betydet, at tidligere lovsikrede rettigheder sættes ud af kraft, at politi og efterretningstjenester får udvidede beføjelser til overvågning, og endelig medvirker lovene til, at 'fremmede' mistænkeliggøres og iscenesættes som potentielle trusler. Der er således langt mere på spil end blot den såkaldte islamiske terrortrusel. Der er snarere tale om en svækkelse af retsstaten med henblik på en styrkelse af staten. Glidningen fra demokrati til suverænitediktatur eller fascisme er i gang.

Som den indiske antropolog Arjun Appadurai skriver, er den antiterroristiske stramning og frygtbillederne en måde, hvorpå pressede nationalstater kan forsøge at holde sammen på det nationale fællesskab i globaliseringens tidsalder, hvor nationalstatens suverænitet eroderer som følge af finanskapital og nye symbolske produktivkræfter.¹⁹ Eksklusionen af 'de fremmede', hvad enten de tager form af terrorister, bestemte religioner eller politiske modstandere, er perverse forsøg på at reagere på globaliseringens udfordring af tidligere nationale fællesskaber. Globaliseringens opspeedede symbolproduktion muliggør både forening og fragmentering af de pressede nationale fællesskaber. Og samtidig har det vist sig, at de nye reproduktionsteknologier også er særdeles anvendelige for de nye (udgaver af gamle) religiøse fællesskaber, som presser sig på og fylder mere og mere. De reli-

giøse fællesskaber, som nationalstaterne i sin tid erstattede, synes paradoksalt nok aktuelt at vende tilbage i nye former. Nationen udfordres nu af ummaen, menigheden eller andre udvalgte fællesskaber, der betragter nationalstaten som obsolet.²⁰ I den situation, hvor den nationale identitet konstant udfordres, ligger det desværre lige for at stramme op og sætte fart på produktionen af de stereotype frygtbilleder.

Skuespil og kapitalismens smadrede fællesskab

Som eksemplet med kong Wadjs gravsten viser, har statsformationer altid benyttet sig af billeder i forsøget på at skabe et sammenhængende politisk fællesskab. Konfronteret med nazismens moderne iscenesatte offentlighed analyserede Benjamin i midten af 1930'erne, hvordan regimet producerede og reproducerede bevidsthed. Og han undersøgte, hvilken rolle de nye reproduktionsteknologier spillede i skabelsen af det ariske fællesskab. Den voldsomme udvikling, der har fundet sted i de sidste 30 år inden for teknologisk innovation og kommunikation, har blot bekræftet relevansen af Benjamins undersøgelser, og det ser ud, som om den menneskelige bevidsthed nu har endnu sværere ved at håndtere de teknologiske nybrud og deres evne til at ødelægge og slavebinde bevidstheden.

Den amerikanske litteraturhistoriker Fredric Jameson beskriver med henvisning til den franske situationist Guy Debords analyse af skuespilsamfundet denne udvikling som billedets destruktion af alle tidligere frirum og alternative tider. "Det sociale rum er nu totalt gennemtrængt af billedet, [...] det autentiske og det usagte, *in-vu, non-dit*, det udsigelige [...] [er] helt og fuldt oversat til det synlige og kulturelt familære."²¹ I det, Jameson kalder billedsamfundet, er det således

næsten umuligt at komme på afstand af tingene og forholde sig kritisk til dem, det autonome subjekt bombarderes med brands, slogans, logoer, forbrugsappeller og invitationer-til-at-føle-sig-lykkelig. Konsekvenserne af dette spektakulære bombardement af kortvarige, intense og gentagelige repræsentationer af enhver slags er en form for amnesi, hvor beskueren ikke blot glemmer, men hvor der sker en adskillelse af oplevelse og ego, således at begge bevares, og oplevelsen kan gentages igen og igen uden bevidsthed om forbindelsen til fortiden. Den konstante tilstedeværelse af racisme i den vestlige verdens massekultur er et mønstereksempel på denne tilstand.

Som Debord redegør for i sin banebrydende læsning af det borgerlige samfunds nye symbolske produktionskræfter og produktionsforhold og deres betydning for politisk handling, er billedsamfundet eller skuespillet et forsøg på at skabe en illusorisk helhed og skjule det kapitalistiske samfunds klassekonflikter og arbejdernes produktion under et dække af billeder. "Skuespillet præsenterer sig på én gang som selve samfundet, som en del af samfundet, og som *instrument for forening*. [...] I og med at det er *skilt ud*, er det stedet for overdreven opmærksomhed og falsk bevidsthed; og den forening, den normalisering, det udfører, er intet andet end den almindelige adskillelses officielle sprogbrug."²² Skuespillet skaber en art evig nutid uden historisk dybde, hvor produktionen gøres usynlig. Arbejderne fremstår ikke længere som producenter, men som beskuerer til og forbrugere af massekulturens forskellige tilbud. Der sker, hvad Debord kalder en kolonisering af hverdagslivet, hvor statens borgere forvandles til passive og afhængige subjekter, der ser på de objekter, de selv producerer, men har mistet magten over.

Som erstatning fremvises udvalgte stjerners og politikeres privatliv; det utilnærmelige arbejdes resultat splittes op i en serie standardiserede tilbud, der får karakter af at være selve målet for den daglige eksistens: magten og ferien, beslutningen og forbruget. Det enkelte produkt repræsenterer i et lynglimt håbet om genvej til det endelige mål, først i forbruget afslører det sin essentielle fattigdom, men da er det imidlertid afløst af begæret efter det næste produkt, der præsenterer sig som den helt afgørende detalje for de udhulede subjekter på jagt efter det seneste varefix, der kan dulme tomheden indeni.

Ifølge Debords og Jamesons marxistisk modernistiske analyse holder billederne sammen på et splittet samfund. Det kapitalistiske samfund er kendetegnet ved splittelse, kapitalismen destruerer alle fællesskaber i en kontinuerlig innovationsbevægelse, hvor tidligere ritualer, omgangsformer og kommunikationsmåder løbende erstattes af nye former, der igen erstattes af andre i en altomfattende transformationsproces. Idet individet rives løs fra tidligere fællesskaber, tømmes det for indhold og må derfor konstant fyldes med billeder, reklamer, jingles og slogans, der alle legitimerer de kapitalistiske produktionsforhold og det kapitalistisk definerede arbejde. Vareverdenen spreder sig ud over det hele inklusive ind i menneskets indre, og forholdet til varen er det eneste synlige sociale forhold i skuespilsamfundet. I løbet af denne udvikling, hvor kapitalen forsøger at presse vareformen ind overalt, påtager nationalstaten sig arbejdet med at overvåge den kontinuerlige proces af tømning og opfyldning, som kapitalen i stadigt stigende grad behøver for at kunne fungere. Staten ser sig i stadig stigende grad reduceret til at overvåge billederne og de svage konsumsubjekter.

Staten er derfor nu afhængig af sin evne til at kontrollere de cirkulerende billeder, afhængig af billedet som omdrejningspunkt for sin sociale magt, der er nemlig ikke meget andet tilbage, da markedet har udhulet alle fællesskaber. Allerede Benjamin og Debord gjorde opmærksom på, hvor uhyre vigtigt det er for staten at have styr på, hvilke billeder der skabes og reproduceres. Kun sådan er det muligt at holde sammen på et mere og mere tyndslidt kvasi-politisk konsumfællesskab.

At magt i dag er forankret i eller lig med bestemte ikoner, monumenter, logoer og symboler, blev særlig tydeligt med 9/11, hvor Atta og hans 18-mand store bande gik til angreb på det samme billede, som den amerikanske stat permanent reproducerer og holder liv i. Den amerikanske drøm materialiseret i sten og glas lige midt i New Yorks finansdistrikt. Det er derfor, det giver mening at sige, at angrebet den 11. september først og fremmest fandt sted på et symbolsk niveau, at det mindre var et angreb på de mere end 3.000 mennesker i tårnene og mere var et angreb på et ikon, på forestillingen om amerikansk overherredømme og succes.

Alle var klistret til skærmen, da det andet fly svævede ind i sydtårnet på World Trade Center, kun drabet på JFK i fjernsynets barndom og den første Golfkrig i nyere tid kunne måle sig bare en lille smule med den intense opmærksomhed, billederne af 9/11 blev genstand for. Al Qaeda-terroristerne udfordrede ikke blot USA militært, idet de kidnappede rute-flyene og brugte dem som masseødelæggelsesvåben, de udfordrede også USA's kontrol over de cirkulerende repræsentationer, de kidnappede så at sige tv-skærme verden over og tiltvang sig adgang til den billedverden, USA forsøger at styre for at sikre sit hegemoni og holde subjekterne

modtagelige for kapitalismens varer. Osama Bin Laden var pludselig mesteren ud i kunsten at skabe mobiliserende billeder, USA var rystet. Som det San Francisco-baserede skriftkolektiv Retort skriver, led USA et billednederlag med 9/11, USA fik skrællet sit stjernebesatte, blå-røde supermandskostume af, idet Wall Streets buddhaer blev lagt i ruiner. På den måde fremstår 9/11 som mønstreksemplet på, hvordan staten i billedsamfundet balancerer på en knivsæg mellem en situation, hvor subjekterne holdes i stram snor og kontrolleres effektivt døgnet rundt, og en situation, hvor staten mister kontrollen over billederne og ikke er i stand til at agere strategisk. Som Retort skriver: "Selvfølgelig vidste martyrpiloterne udmærket at det at vælte Twin Towers ikke, eller næsten ikke, kunne stoppe kapitalens egentlige kredsløb. Men kapitalens kredsløb er bundet op på [...] kredsløb af sociabilitet — tros- og begærs-mønstre, former for selvsikkerhed, grader af identifikation med varens gode liv. [...] Hvad nu hvis man kunne erobre disse maskiner [billedmaskinerne] og så vise det perfekte billede af kapitalismens negation. Ville det ikke være nok? Nok til virkeligt at destabilisere staten og samfundet."²³ For problemet er selvfølgelig, som Retort skriver i forlængelse af Debord, at staten hele tiden er lige ved at miste kontrollen over billederne, da den selv er underlagt skuespillets betingelser, og fordi den har skrabet alt ud af sine subjekter, som derfor skal holdes i skak med billedlige dominansformer. Staten er selv fanget i skuespillets evige nutid og er tvunget til at reagere øjeblikkeligt og sy hullerne sammen her og nu uden hensyntagen til længere historiske perspektiver. Staten er selv underlagt de spektakulære betingelser og frygter hele tiden at miste grebet om sine porøse subjekter. Det er tydeligt såvel i USA som i Danmark, hvor den politiske diskurs mere og mere er ken-

detegnet ved bombastiske frygtpolitiske markeringer om terrortrusler, klimakatastrofer og andre udefrakommende risici, der gør det nødvendigt at bakke op om staten, som får de videste beføjelser til at håndtere truslerne. Det politiske etablissement har simpelthen problemer med at komme på højde med situationen og overreagerer, bliver viklet ind i begivenheder, det ikke har kontrol over. Håndteringen af de såkaldte Muhammed-tegninger er blot et godt eksempel på dette. Fotografierne fra Abu Ghraib er et andet.

Staten er hele tiden lige ved at miste kontrollen over billederne. Det er selvfølgelig paradoksalt nok det positive ved den aktuelle situation. At det sociale legeme efterhånden er helt tømt for betydning og kun lige med nød og næppe hænger sammen takket være frygtbillederne og de distraherende mode-underholdnings-gadgets. Trykket øges konstant, og de parodiske tilbud, staten og kapitalen tilbyder, kan ikke holde sammen på lortet længere. Det er en opløftende tanke, men det bør også give anledning til bekymring. Opløsningen af det kapitalistiske billedregime kommer ikke til at gå stille af sig. Som den italienske situationist Gianfranco Sanguinetti advarer: "Alle stater har altid været terroristiske, men de har ageret mest voldelige ved deres fødsel og deres umiddelbart forestående død."²⁴

NOTER

- 1 Jf. Whitney Davis: *The Canonical Tradition in Ancient Egyptian Art* (Cambridge & New York: Cambridge University Press, 1989), pp. 166-167.
- 2 Louis Marin: *Le portrait du roi* (Paris: Les Éditions de Minuit, 1983).
- 3 Louis Marin: "Le corps glorieux du Roi", *La parole mangée et autres essais théologico-politiques* (Paris: Klincksieck, 1986), p. 214.
- 4 Jf. Christopher Hill: "Eikonoklastes and Idolatry", *Milton and the English Revolution* (Harmondsworth: Penguin Books, 1977), pp. 171-181.
- 5 Jf. Mikkel Bolt: "Alt skal væk! Kommunardernes nedrivning af Vendôme-søjlen", *Kontur*, nr. 18, 2008, pp. 19-28.
- 6 Walter Benjamin: "Kunstværket i dets tekniske reproducerbarheds tidsalder" ["Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit. Zweite Fassung", 1937], overs. Jørgen Holmgård, *K&K*, nr. 77, 1994, p. 36.
- 7 Susan Busk-Morss: "Æstetik og anæstetik. Walter Benjamins 'kunstværkessay' revurderet" ["Aesthetics and Anaesthetics: Walter Benjamin's Artwork Essay Reconsidered", 1992], overs. Bert van Heel, *K&K*, nr. 77, 1994, pp. 49-90.
- 8 Walter Benjamin: "Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit. Erste Fassung" [1935], *Gesammelte Schriften I.2* (Frankfurt: Suhrkamp, 1974), p. 444.
- 9 Miriam Hansen: "Why Media Aesthetics?", *Critical Inquiry*, nr. 2, 2004, p. 393.
- 10 Brian Massumi: "Fear (The Spectrum Said)", *Positions*, nr. 1, 2005, p. 34.
- 11 Allen Felman: "On the Actuarial Gaze: From 9/11 to Abu Ghraib", *Cultural Studies*, nr. 2, 2005, p. 206.
- 12 Otto Karl Werckmeister: *Der Medusa Effekt. Politische Bildstrategien seit dem 11. September 2001* (Berlin: Form + Zweck, 2005).
- 13 Nicholas Mirzoeff: *Watching Babylon: The War in Iraq and Global Visual Culture* (New York & London: Routledge, 2005), p. 75.
- 14 Jf. Achille Mbembe: "Necropolitics", overs. Libby Meintjes, *Public Culture*, nr. 1, 2003, pp. 11-40.
- 15 Jf. Giorgio Agamben: "Sicurezza e terrere", *Il manifesto*, 27. oktober.
- 16 Frédéric Neyrat: *Le terrorisme. La tentation de l'abîme* (Paris: Larousse, 2009), pp. 7-8.
- 17 Den amerikanske politolog Michael Rogin beskriver i sin bog *Ronald Reagan, the Movie and Other Episodes in Political Demonology* (Berkeley, Los Angeles & London: University of California Press, 1987), hvorledes USA altid har været kendetegnet ved produktionen af 'subversive' fjendebilleder fra indianske kannibalbaler over sorte voldtægtsforbrydere, bombekastende anarkister frem til kommunistiske agenter og internationale terrorister.
- 18 Den såkaldte Tarnac-sag, hvor en gruppe unge franske venstretradikale, som driver en grøntsagsforretning i landsbyen Tarnac og muligvis har skrevet den post-situationistiske pamflet, *L'insurrection qui vient* (Paris: La Fabrique, 2007) blev arresteret på meget løse anklager om terrorvirksomhed, er et eksempel på dette. Jf. Marcel Gay: *Le coup de Tarnac* (Mesnil-sur-l'Estré: Éditions Florent Massot, 2009). Det danske politis præventive arrestation af mere end tusind mennesker i forbindelse med en klimademonstration i København under COP15 — fire blev efterfølgende sigtet — er et andet eksempel på denne tendens hen imod installationen af et egentligt antiopørregime.
- 19 Jf. Arjun Appadurai: *Fear of Small Numbers: An Essay on the Geography of Anger* (Durham & London: Duke University Press, 2006).
- 20 For analyser af den militante islamisme og dens særlige fællesskab, se Mikkel Bolt: "Uvidenhedens tidsalder. Noter om antikapitalisme, avantgarde, billedpolitik, kolonisering og militant islamisme", *Ny Mutant*, nr. 1, 2007, pp. 7-17, og idem: "Hvad gør vi med Bin Laden? Antihegemoniske bevægelser og islamisk fundamentalisme", *Det Ny Clarté*, nr. 6, 2008, pp. 64-67.
- 21 Fredric Jameson: "Transformations of the Image in Postmodernity", *The Cultural Turn: Selected Writings on the Postmodern, 1983-1998* (London & New York: Verso, 1998), p. 111.
- 22 Guy Debord: *Skuespilsamfundet [La Société du Spectacle, 1967]*, overs. Ole Klitgaard (København: Rhodos, 1972), p. 10. Oversættelse korrigeret.
- 23 Retort: *Afflicted Powers: Capital and Spectacle in a New Age of War* (London & New York: Verso, 2005), p. 26.
- 24 Gianfranco Sanguinetti: *Det terrorismo e dello stato. La teoria e la practica del terrorismo per la prima volta divulgata* (Milano, 1979), n.p.

Billed Politik

Brudstykker af samtidshistorien
betragtet som tragedie
Redigeret af Jakob Jakobsen

Tekster af Jakob Jakobsen
og Mikkel Bolt
Tilrettelagt af Åse Eg
Trykt hos Narayana Press

Forlaget Nebula, 2010
ISBN 978-87-993651-0-4

Tak til Henriette Heise, Mikkel Bolt,
Joen P. Vedel og Morten Visby

Alle må kopiere fra denne bog, så længe det
ikke sker for at tjene penge

Udgivet i forbindelse med udstillingen
Billed Politik på Overgaden — Institut for
Samtidskunst

Publikationen er støttet af Statens
Kunstråds billedkunstudvalg

NEBULA

ISBN 978-87-993651-0-4